

Kainuun kuntien yhteinen kotouttamisohjelma 2023-2024

Kainuun kuntien yhteinen kotouttamisohjelma 2023-2024

Tiivistelmä

Kainuun kuntien yhteisen kotouttamisohjelman pitkän aikavälin tavoite on, että Kainuu on monikulttuurinen maakunta, jossa arvostaminen, yhteistyö ja vuorovaikutus ovat hyvän, turvallisen elämän perusta.

Kuntien yhteinen kotouttamisohjelma sisältää Kainuun alueen kotouttamisen tavoitteet, toimenpiteet, vastuutahot sekä seurannan ja arvioinnin. Kotouttamisohjelman tavoitteet on laadittu kolmesta eri näkökulmasta: 1) osaaminen ja koulutus, 2) elinkeinot, yrittäjyys ja työllistyminen sekä 3) toimintaympäristö. Kotouttamisohjelman kehittämistavoitteita on yhteensä 35, jotka kattavat laajasti niin eri viranomaistoimijat kuin kansalaisyhteiskunnan.

Maahanmuuttajan kotoutumisen haasteet liittyvät maahantuloon, arkipäivän elämään, kielitaitoon, toimeentuloon, koulutukseen, työhön ja yhteiskuntaan ja yhteisöön mukaan pääsemiseen. Kotoutuminen on moniulotteinen prosessi, johon tarvitaan sekä maahanmuuttajien, kantaväestön että viranomaisten ja kansalaisyhteiskunnan toimenpiteitä.

Kainuun kuntien yhteinen kotouttamisohjelma 2023-2024 on lakisääteinen suunnitelma (laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010), joka tulee hyväksyä kunnanvaltuustossa. Kotouttamisohjelma tulee lain mukaan ottaa huomioon kuntalain mukaista talousarviota ja -suunnitelmaa laadittaessa.

Sisällysluettelo

Johdanto	1
1. Lähtökohdat	2
1.1 Lainsäädäntö	2
1.2 Kotoutumisen edistäminen paikallistasolla	2
2. Maahanmuutto Kainuussa	4
3. Kehittämistavoitteet ja toimenpiteet	5
3.1 Osaaminen ja koulutus	5
3.2 Elinkeinot, yrittäjyys ja työllistyminen	8
3.3 Toimintaympäristö	11
3.3.1 Varhaiskasvatus, esi- ja perusopetus	11
3.3.2 Liikunta ja nuorisopalvelut	14
3.3.3 Kulttuuripalvelut	15
3.3.4 Maahanmuutto- ja pakolaistyö	17
3.3.5 Sosiaali- ja terveyspalvelut	20
3.3.6 Yhteisöt, järjestöt ja kansalaistoiminta kotoutumisen edistäjänä ja kumppanina	22
3.3.7 Yhteistyö muiden viranomaisten kanssa	25
3.3.8 Tulkkaus- ja käännöspalvelut	26
4. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus sekä kulttuurienvälisyyden edistäminen	27
5. Talous ja korvaukset	30
6. Viestintä, toteutus ja seuranta	29
7. Ohjelman laadintatyö	30
Lähdeluettelo	31
Liitteet	32

Johdanto

Suomeen ulkomailta suuntautuva muutto on viime vuosina sekä monipuolistunut että kasvanut huomattavasti. Ennusteiden mukaan ulkomaalaisten määrä Suomessa kasvaa vuoteen 2030 mennessä puoleen miljoonaan (Valtion kotouttamisohjelma). Myös Kainuu on jo tällä hetkellä monikulttuurinen maakunta. Vuoden 2020 lopussa Kainuun maakunnassa asui 2237 vieraskielistä eli 3,12 % väestöstä (Tilastokeskus¹). Kainuussa puhutaan kymmeniä eri kieliä ja asukkaita on ympäri maailmaa kymmenistä eri maista. Ennusteiden mukaan maahanmuutto Kainuuseen kasvaa myös tulevaisuudessa. Kansainvälinen työvoima on yksi keino turvata osaavan työvoiman saanti ikääntyvässä maakunnassa. Maahanmuutto nähdään osana positiivista väestökehitystä Kainuussa. Maahanmuuton kasvu asettaa kehittämistarpeita julkisille palveluille samalla kuin erityisten kotouttamistoimenpiteiden merkitys kasvaa (Valtion kotouttamisohjelma).

Kainuun kunnat päättivät laatia kuntien yhteisen kotouttamisohjelman. Kainuun kuntien yhteisessä kotouttamisohjelmassa linjataan paikallisella tasolla maahanmuuttajien kotoutumiseen liittyvät tavoitteet, haasteet, kehittämistoimenpiteet ja resurssit. Tavoitteisiin päästään vain eri toimijoiden välisellä yhteistyöllä. Kotouttamisohjelman konkreettisena tavoitteena on tehdä näkyväksi ja tuoda tietoon eri viranomaisten ja kolmannen sektorin toimijoiden tekemä maahanmuuttajien kotouttamista edistävä työ Kainuussa ja luoda toimivat käytännöt yhteistyöhön.

Kotoutumisen tavoitteena on, että maahanmuuttaja saavuttaa kantaväestön kanssa tasavertaisen aseman yhteiskunnassa niin oikeuksien kuin velvollisuuksien osalta. Kotoutumisen keskeisiä edellytyksiä ovat riittävä kielitaito ja työikäisten työllistyminen; työ on parasta kotoutumista. Kotouttamistoimenpiteiden tulee lähteä jokaisen maahanmuuttajan yksilöllisistä tarpeista. Maahanmuuttajan kotoutumisen haasteet liittyvät maahantuloon, arkipäivän elämään, kielitaitoon, toimeentuloon, koulutukseen, työhön ja yhteiskuntaan ja yhteisöön mukaan pääsemiseen. Kotoutuminen on moniulotteinen prosessi, johon tarvitaan sekä maahanmuuttajien että kantaväestön panosta.

Visio 2023-2024: Kainuu on monikulttuurinen maakunta, jossa arvostaminen, yhteistyö ja vuorovaikutus ovat hyvän, turvallisen elämän perusta.

¹ Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne [verkojulkaisu].
ISSN=1797-5379. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 12.3.2020].
Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/vaerak/index.html>

1. Lähtökohdat

1.1 Lainsäädäntö

Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) astui voimaan 1.9.2011, minkä myötä kotouttamisohjelmat ovat kunnille lakisääteisiä. Laki velvoittaa, että kunnan tai useamman kunnan yhdessä on laadittava kotoutumisen edistämiseksi ja monialaisen yhteistyön vahvistamiseksi kotouttamisohjelma, joka hyväksytään kunkin kunnan kunnanvaltuustossa ja joka tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa. Lain piirissä ovat henkilöt, joilla on voimassa oleva oleskelulupa Suomessa. Lakia sovelletaan myös henkilöön, jonka oleskeluoikeus on rekisteröity tai jolle on myönnetty oleskelukortti ulkomaalaislain mukaisesti.

Laki kotoutumisen edistämisestä on uusiutumassa vuoden 2025 alusta lukien. Joiltakin osin (=”mini hallituksen esitys”) lakimuutoksen vaikutuksia sovelletaan jo vuoden 2023 alusta lähtien.

Lain tarkoituksena on tukea ja edistää kotoutumista ja maahanmuuttajan mahdollisuutta ottaa osaa aktiivisesti suomalaisen yhteiskunnan toimintaan. Tarkoituksena on edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien kesken. Lailla halutaan erityisesti parantaa kotoutumisen alkuvaiheen ohjausta: jokaiselle jaetaan tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta, työelämästä sekä kansalaisten oikeuksista ja velvollisuuksista. Lain uudistuksen tavoitteena on myös kotoutumisen kaksisuuntaisuuden edistäminen. Kotoutuminen edellyttää maahanmuuttajien ja kantaväestön vuorovaikutusta ja yhteistä toimintaa. Laki velvoittaa kuntia järjestämään kotouttamispalvelut kaikille maahanmuuttajille. Kunnilla on alkukartoituksen järjestämisvelvollisuus, joka yleensä tehdään työllisyyden kuntakokeilutoimiston kotoutumissuunnitelmana. Kotoutumissuunnitelmassa arvioidaan alustavasti maahanmuuttajan työllistymis-, opiskelu- ja muut kotoutumisvalmiudet sekä kielikoulutuksen ja muiden kotoutumista edistävien toimenpiteiden ja palvelujen tarpeet. Kotoutumispalveluiden järjestämistä ja toteutumista seurataan ja arvioidaan entistä tiiviimmin. Haavoittuviin ryhmiin kuuluvien syrjäytymistä ehkäistään. Maahanmuuttajien osallisuutta lisätään ja pakolaisten hallittua kuntiin sijoittamista vahvistetaan. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.)

Maahanmuuttoasioita ohjaa kotouttamislain lisäksi myös ulkomaalaislaki (301/2004). Ulkomaalaislain tarkoituksena on toteuttaa ja edistää hyvää hallintoa ja oikeusturvaa ulkomaalaisasioissa, sekä edistää hallittua maahanmuuttoa ja kansainvälisen suojelun antamista ihmisoikeuksia ja perusoikeuksia kunnioittaen ja ottaen huomioon Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset. Ulkomaalaislakia sovelletaan ulkomaalaisen maahantuloon, maastalähtöön sekä oleskeluun ja työntekoon Suomessa.

1.2 Kotoutumisen edistäminen paikallistasolla

Paikallisten viranomaisten on kehitettävä kotouttamista monialaisena yhteistyönä. Yhteistyöhön osallistuvat kunta, hyvinvointialue, työllisyyden kuntakokeilutoimisto ja poliisi sekä kotoutumista edistäviä toimenpiteitä ja palveluja järjestävät järjestöt, yhdistykset ja yhteisöt. Kunnan ja muiden paikallisten viranomaisten kotoutumisen edistämisen tavoitteena on tukea paikallisesti tai seudullisesti kansainvälisyyttä, tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä edistää myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien välillä. Tavoitteena on lisäksi edistää hyviä etnisiä suhteita ja kulttuurien välistä vuoropuhelua ja maahanmuuttajaryhmien osallisuutta sekä tukea mahdollisuuksia oman kielen ja kulttuurin säilyttämiseen. Maahanmuuttajaväestön tarpeet ja kotoutumisen edistäminen on otettava huomioon kunnan ja muiden paikallisten viranomaisten yleisessä suunnittelussa, toiminnassa ja seurannassa. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.)

Kunnalla on yleis- ja yhteensovittamisvastuu maahanmuuttajien kotouttamisen kehittämisestä sekä sen suunnittelusta ja seurannasta paikallistasolla. Kunnan on huolehdittava siitä, että sen palvelut soveltuvat myös maahanmuuttajille. Lisäksi kunnan on huolehdittava siitä, että maahanmuuttajille laissa tarkoitetut toimenpiteet ja palvelut järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisina kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Kunnan on huolehdittava oman henkilöstönsä osaamisen kehittämisestä kotouttamisessa. Laki mahdollistaa maahanmuuttajille tarkoitettuja toimenpiteiden ja palvelujen järjestämisen kuntien välisenä yhteistyönä. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.)

Kuntien yhteisellä kotouttamisohjelmalla tavoitellaan kuntien ja eri viranomaisten saumatonta ja joustavaa yhteistyötä maahanmuuttajien kotoutumisessa. Kotouttamisohjelman tavoitteena on myös turvata maahanmuuttajille laadukkaat palvelut asuinpaikkakunnasta riippumatta. Kotouttamisohjelma otetaan huomioon kunnissa laadittaessa kuntien omia strategioita. Kotouttamisohjelma tulee ottaa huomioon myös kuntalain mukaista talousarviota ja -suunnitelmaa laadittaessa.

2. Maahanmuutto Kainuussa

Kainuuseen muutetaan ulkomailta pääsääntöisesti perhesyistä, työn perässä ja opiskelemaan. Työperustaisella maahanmuutolla tarkoitetaan työvoiman rekrytointia ulkomailta pääasiassa Kainuun elinkeinoelämän tarpeisiin. Töihin tullaan joko pysyvästi tai määräaikaisesti projekteihin ja keikkatöihin. Työ- ja perheperustainen muutto suuntautuu Kainuuseen paljolti Venäjän lähialueilta. Vapaan liikkuvuuden periaatteella työvoimaa tulee Kainuuseen myös EU- ja ETA-maista. Työ- ja perheperustaisen sekä opiskelun myötä tapahtuvan maahanmuuton lisäksi Kainuussa on myös humanitaarista maahanmuuttoa turvapaikanhakijoille ja kiintiöpakolaisille sekä Ukrainan sodan myötä tilapäisen suojelun piirissä oleville.

Kajaanin kaupungilla ja Suomussalmen kunnalla on voimassa oleva sopimus kiintiöpakolaisten vastaanotosta. Myös muilla Kainuun kunnilla on mahdollisuus tehdä ELY-keskuksen kanssa sopimus pakolaisten vastaanotosta. Kotouttamispalveluista maksettavien korvausten ehtona on kotoutumislain (1386/2010) mukainen voimassa oleva kotouttamishjelma ja sopimus pakolaisten vastaanotosta.

Kajaani on sitoutunut ottamaan vuodessa 100 kiintiöpakolaista, turvapaikkaprosessin kautta oleskeluluvan saanutta sekä perheen yhdistämisen kautta maahansaapunutta asiakasta. Suomussalmi on sitoutunut ottamaan vuodessa 25 kiintiöpakolaista. Suomen pakolaiskiintiö oli vuosia 750 henkilöä, kunnes viime vuosina määrä kasvoi 1050 henkilöön vuodessa. Afganistanin tilanteen myötä määrä nostettiin 1500 henkilöön vuonna 2022 ja vuoden 2023 kiintiö on 1050 henkilöä.

Ennusteiden mukaan Kainuussa väki vähenee ja etenkin nuorten poismuutto Kainuusta on merkittävää. Väestöennusteen mukaan väkiluku pienenee Kainuussa vuodesta 2016 (77 788 henkilöä) vuoteen 2040 (68 369 henkilöä). Tilastokeskuksen ennusteen mukaan laskeva suhdanne jatkuu Kainuussa vuoteen 2040 saakka. Väestön pienenemisen lisäksi Kainuun ikärakenteen ennustetaan muuttuvan vuoteen 2040 mennessä rajusti. Yli 65-vuotiaiden osuuden ennustetaan kasvavan huomattavasti samaan aikaan kuin nuorten ja työmarkkinoille tulevien määrä vähenee. (Tilastokeskus²) Väestön vähenemisen ja ikääntymisen vuoksi osaavan työvoiman saatavuuteen tulee kiinnittää huomiota jo nyt. Lisäksi joillakin aloilla koetaan työvoimapulaa. Suuri osa Kainuussa asuvista ja Kainuuseen tulevista maahanmuuttajista on työkäisiä.

Vuoden 2020 lopussa Kainuussa asui 2299 ulkomaalaistaustaista. Ulkomaalaistaustaisten osuus koko Kainuussa on 3,2 prosenttia. Suurimmat ulkomaiset väestöryhmät Kainuussa ovat venäläiset ja entisen Neuvostoliiton alueella elävät kansat, syyrialaiset, virolaiset, irakilaiset, ukrainalaiset, thait, somalit, afgaanit, ruotsalaiset sekä kongolaiset demokraattisen tasavallan alueelta. (Tilastokeskus³). Koko maassa ulkomaalaistaustaisten osuus väestöstä oli vuoden 2020 lopussa 8,0 prosenttia. Kainuussa asuu Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyssodan seurauksena n. 600 ukrainalaispakolaista, joiden kotoutuminen Kainuuseen koskettaa lähes kaikkia Kainuun kuntia.

Kainuussa maahanmuuttajien määrä kunnittain vaihtelee suuresti. Maahanmuutto on keskittynyt Kajaaniin, jossa asuu 61% kaikista Kainuun alueen ulkomaalaistaustaisista. Pienimmissä kunnissa maahanmuuttajia on hyvin vähän, vain joitakin kymmeniä. Kun maahanmuuttajia on kunnassa vain muutamia, ei heidän palvelutarpeensa korostu, vaan heille pystytään tarjoamaan tehokkaasti kunnan palveluita samalla tapaa kuin kantaväestölle. Tämä korostuu etenkin Hyrynsalmella, Puolangalla, Paltamossa ja Ristijärvellä. Kuhmossa suurin osa kunnassa asuvista ulkomaalaisista puhuu äidinkielenään venäjää. Suomussalmella ulkomaalaistaustaisia oli vuoden 2020 lopussa 227 henkilöä (3 %). Venäjää, arabiaa ja kurdia äidinkielenään puhuvat muodostavat suurimmat vieraskielisten ryhmät.

² Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestöennuste [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-5137. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 12.3.2020]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/vaenn/index.html>

³ Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne [verkkojulkaisu]. ISSN=1797-5379. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 12.3.2020]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/vaerak/index.html>

3. Kehittämistavoitteet ja toimenpiteet

3.1 Osaaminen ja koulutus

Asianmukainen koulutus edistää maahanmuuttajien kotoutumista ja työllistymistä. Koulutus voi olla joko kokonaan Suomessa hankittua tai aiemmin hankitun osaamisen pohjalta Suomessa täydennetty. Täydennyskoulutusta suunniteltaessa on otettava käyttöön aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen. Menestyminen opiskeluissa ja työelämässä edellyttää suomen kielen taitoa ja ymmärrystä suomalaisesta kulttuurista.

Tämän vuoksi olennaista on tehokas ja toimiva kotoutumiskoulutus, johon maahanmuuttajalla on mahdollisuus päästä mahdollisimman nopeasti maahantulon jälkeen. Kainuun ELY-keskus järjestää yhteistyössä Kainuun TE-toimiston ja työllisyyden kuntakokeilutoimiston kanssa maahanmuuttajien kotoutumiskoulutukseen orientoivaa koulutusta sekä ammatillisesti suuntautuvaa kotoutumiskoulutusta. Kotoutumiskoulutuksia järjestetään aikuisille, kotoutumislain piirissä oleville maahanmuuttajille. Koulutus on työvoimapoliittista koulutusta.

Käytännön työnjaon näkökulmasta kotikunta laatii kotoutumissuunnitelman alle 18-vuotiaille, yli 65-vuotiaille ja työelämän ulkopuolella eli kotona oleville vanhemmille. Työllisyyden kuntakokeilutoimisto laatii kotoutumissuunnitelman muille.

Toisen asteen opinnoilla on merkittävä rooli kotoutumisessa. Maahanmuuttajataustaiset opiskelijat ovat sijoittuneet tutkintoon johtavan koulutuksen lisäksi ammatilliseen koulutukseen valmentavaan koulutukseen (VALMA), tutkintokoulutukseen valmentavaan koulutukseen (TUVA) ja lukiokoulutukseen. Lisäksi maahanmuuttajille on tarjolla eri ammattialoille valmentavia koulutuksia ammatillisen sanaston, kielitaidon ja opiskeluvalmiuksien parantamiseksi. Opetuksessa otetaan tarpeen mukaan huomioon opiskelijoiden äidinkieli ja kulttuuri. Opetusjärjestelyillä pyritään tukemaan opiskelijoiden omaa kielellistä identiteettiä enemmistökielen ja -kulttuurin rinnalla.

Kajaanin ammattikorkeakoulu (KAMK) tarjoaa monipuolista koulutusta sekä englanniksi että suomeksi. Opiskelijoita KAMKissa on kaiken kaikkiaan 3400 vuoden 2022 lopulla.

Kajaanin ammattikorkeakoulussa englanninkielisiä AMK-tutkintoon ohjelmia ovat: Bachelor's Degree in International Business, Bachelor's Degree in Sports and Leisure Management sekä Bachelor's Degree in Esports Business.

KAMKin englanninkielisiä YAMK-ohjelmia ovat: Master's Degree in Global Business Management sekä Master's Degree in International Business Management.

Lisäksi tammi-helmikuussa 2023 alkaa Diploma-koulutuksena (60 op) toteutettavat täydennyskoulutukset, joista on mahdollisuus jatkaa tutkinto-ohjelmissa: Diploma in Digital Industrial Engineering and Management (tälle on tulossa englanninkielinen B.A. ohjelma ja jatkomahdollisuus v. 2024) sekä Post Graduate Diploma in Global Business Management (josta mahdollisuus jatkaa Master-opintoja). Opiskelijat tulevat paikanpäälle Kajaaniin.

KAMKin suomenkielisiä koulutuksia ovat: Tieto- ja viestintäteknikan Insinööri (suuntautumisalat: Datasta tekoälyyn tai peliteknologia ja älykkäät järjestelmät), Insinööri (suuntautumisvaihtoehdot: konetekniikka tai rakennus- ja yhdyskuntateknikka), Liikunnanohjaaja, Restonomi, Sairaanhoitaja/Terveystieteiden hoitaja, Sosionomi, Tradenomi liiketalous sekä Tradenomi tietojenkäsittely (suuntautumisalat: peliala tai datacenter).

KAMKin YAMK suomenkielisiä koulutuksia ovat: Tradenomi YAMK (tietojenkäsittelyn ja liiketoimintaosaamisen koulutus) verkkokoulutus, Tradenomi YAMK (tiedolla johtaminen ja

kehittäminen) verkkokoulutus, Tradenomi YAMK (liiketoimintakehittämisen ja johtamisen koulutus) verkkokoulutus, Liikunnanohjaaja YAMK (liikunta-alan kehittämisen ja johtamisen koulutus), verkkokoulutus, Restonomi YAMK (Matkailualan kehittäminen ja johtaminen) verkkokoulutus, Insinööri YAMK (Teknologiaosaamisen johtaminen), Sosiaali- ja terveystieteiden YAMK (tiedolla johtaminen sosiaali- ja terveystieteiden kehittämisessä), Sosiaali- ja terveystieteiden YAMK (Sosiaali- ja terveystieteiden kehittäminen ja johtaminen) sekä Sosiaali- ja terveystieteiden YAMK (Kliininen asiantuntija, Palliatiivinen hoitotyö).

Kansainväliset opiskelijat on nähtävä entistä enemmän potentiaalisina tulevaisuuden kainuulaisina. Opiskelijan kotoutumiseen vaikuttaa olennaisesti verkostoituminen opiskelijajärjestöissä sekä mahdollisuudet vuorovaikutukseen. Tutkintokoulutukseen kuuluu suomen kielen ja kansainvälisen viestinnän opintoja, jotka tukevat kotoutumista ja urapolkua. KAMKin opiskelijakunta KAMO järjestää kaikille opiskelijoille suunnattua toimintaa, joka edistää opiskelijoiden sopeutumista ja verkostoitumista kansainvälisesti. KAMKin ja Oulun Yliopiston Kajaanin yliopistokeskuksen aikuiskoulutusyksiköt muodostavat aikuis- ja täydennyskoulutuspalvelut AIKOPAn. AIKOPA tarjoaa ammatillista ja korkeasteen täydennyskoulutusta ja avointa korkeakouluopetusta.

Kainuussa on yksi yksityinen ja kuusi kuntien ylläpitämää kansalaisopistoa. Kaikissa Kainuun kunnissa on vapaan sivistystyön lain edellyttämää kansalaisopisto-opetusta, jonka tavoitteena on tarjota opiskelumahdollisuuksia eri ikä- ja väestöryhmille sekä herättää kuntalaisten, mukaan luettuna maahanmuuttajien, kiinnostus omaehtoiseen opiskeluun. Opetushallitus tarjoaa vuosittain opistoille mahdollisuuden hakea maahanmuuttajille suunnattua opintoseteliavustusta. Kaukametsän opisto ohjaa osan saamastaan avustuksesta pelkästään maahanmuuttajille tarjottavien suomen kielen kurssien kurssimaksuihin ja osan avustuksesta kaikille ikä- ja väestöryhmille tarjottavien, myös maahanmuuttajille avoinna olevien kurssien kurssimaksuihin. Lisäksi opisto järjestää turvapaikanhakijoille opintotoimintaa Kajaanin maahanmuuttajapalveluiden kanssa sovitulla tavalla.

Kaukametsän opisto järjestää yleisistä kielitutkinnoista annetun lain (964/2004) 4 §:n mukaisia yleisiä kielitutkintoja myös suomen kielessä. Kainuun Opisto järjestää vapaan sivistystyön opintoina sosiaali-terveys- ja kasvatusalan orientoivaa opetusta maahanmuuttajille, lomaleirejä maahanmuuttajaperheille sekä S2-opetusta maahanmuuttajataustaisille lukiolaisille kesälukiossa. Lisäksi kaikissa alueen vapaan sivistystyön oppilaitoksissa maahanmuuttajat voivat integroitua erilaisiin opintoryhmiin. Vapaan sivistystyön opintoihin osallistuminen on mahdollista myös turvapaikanhakijoille tai esimerkiksi lyhytaikaisen työ- tai opiskelupaikan omaavalle.

Luku- ja kirjoitustaidottomien maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon opetuksen rahoitus siirtyi työ- ja elinkeinoministeriön alaisuudesta opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuuteen vuonna 2017. Kansalaisopistot ovat voineet hakea rahoitusta OKM:ltä syksystä 2017 alkaen. Kajaanissa Kaukametsän opisto ja Suomussalmella Kianta-Opisto järjestävät koulutusta OKM:n rahoituksen pohjalta. Myös pienissä kunnissa kuten Puolangalla opetusta järjestetään jo tällä hetkellä.

Opiskelijavalinta tehdään yhteistyössä TE-toimiston ja työllisyyden kuntakoelutoimiston kanssa sekä lisäksi Kajaanissa kv-palveluiden ja Suomussalmella maahanmuuttajapalveluiden kanssa. Opetushallitus on laatinut vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksen opetussuunnitelmasuosituksen vuonna 2017. Kaukametsän opisto noudattaa opetuksessaan opetushallituksen suosituksen pohjalta laadittua ja Kajaanin sivistyslautakunnan hyväksymää paikallista opetussuunnitelmaa. Opetussuunnitelmassa otetaan huomioon myös valtakunnallinen kansalaisopistojen opetussuunnitelmasuositus. Kianta-Opiston luku- ja kirjoitustaitokoulutuksen opetussuunnitelma on hyväksytty syksyllä 2018 Suomussalmen sivistyslautakunnassa. Opetussuunnitelma pohjautuu opetushallituksen vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksen opetussuunnitelmasuositukseen.

Luku- ja kirjoitustaitokoulutusta voidaan toteuttaa myös osana aikuisten perusopetusta. Aikuisten alku- ja päättövaiheen perusopetusta järjestetään Kajaanissa ja Suomussalmella. Kainuun Opisto järjestää oppivelvollisuuden ylittäneiden perusopetusta sisältäen lukutaitovaiheen, alkuvaiheen ja päättövaiheen. Opinnot ovat monimuotoisia ja aikuisten perusopetukseen on jatkuva sisäänotto. Kainuun Opisto on sisäoppilaitos ja opiskelijat voivat halutessaan majoittua Kainuun Opistolla. Myös turvapaikanhakijat voivat osallistua aikuisten perusopetukseen.

Kainuussa toimivat oppilaitokset tekevät yhteistyötä ja opiskelijat ohjataan jatko-opintoihin ja toimenpiteisiin. Tarvittaessa kutsutaan koolle moniammatillinen työryhmä erityisesti oppimisvaikeuksia omaavien opiskelijoiden tukemiseksi ja edelleen ohjaamiseksi. Opiskelijoita ohjataan toimittamaan opiskelun alussa laadittu ja päivitetty henkilökohtainen opetussuunnitelma toiseen oppilaitokseen.

Kotouttamisohjelman osaaminen ja koulutus -kappaleessa ei käsitellä varhaiskasvatusta, esiopetusta eikä perusopetusta, koska ne löytyvät kohdasta toimintaympäristö (ks. tarkemmin luku 3.3).

Osaaminen ja koulutus -toimintalinjan kehittämistoimenpiteet			
Tavoitteet	Toimenpiteet	Vastuutahot	Seuranta ja arviointi
1. Koulutuspolun tehokkaampi hyödyntäminen	<p>Yhteistyön tiivistäminen ja tiedonkulun parantaminen</p> <p>Polku-foorumien toiminnan ylläpito ja kehittäminen</p> <p>Vanhempien informoiminen lasten ja nuorten koulutusmahdollisuuksista</p>	<p>KAMK, AIKOPA,</p> <p>Kunnat ja kuntien kansalaisopistot, Kainuun opisto</p> <p>Lukiot ja aikuislinja sekä Kainuun ammattiopisto ja Edukai Oy</p>	<p>Jokainen organisaatio on vastuussa toiminnassaan siitä, että maahanmuuttajille tarjotaan mahdollisuuksia opiskella ja täydentää osaamistaan</p>
2. Opiskelu- polkujen nivelpaiheiden selkeyttäminen	<p>Kielitaitokartoituksen kehittäminen siten, että kartoitukset ovat erillisiä niille, jotka haluavat opiskelemaan ja niille, jotka suuntaavat muiden palveluiden piiriin.</p> <p>Tiedonvaihdon kehittäminen lähettävien ja vastaanottavien organisaatioiden välillä lain mukaisesti</p> <p>Opiskelijan hyvinvointi ja ohjaus</p> <p>Kotoutumisajan koulutusprosessien kehittäminen (oppisopimuskoulutus, osatutkinnot)</p>	<p>KAMK, AIKOPA,</p> <p>Kunnat ja kuntien kansalaisopistot, Kainuun opisto</p> <p>Lukiot ja aikuislinja sekä Kainuun ammattiopisto ja Edukai Oy</p> <p>Muut kotoutumiskoulutusta järjestävät tahot</p>	
3. Monikulttuurisuustaitojen kehittäminen	<p>Koulutusta maahanmuuttajien opettamiseen ja kohtaamiseen sekä maahanmuuttajan valmentaminen uuteen ympäristöön</p>	<p>Koulutuksen järjestäjät</p>	

3.2 Elinkeinot, yrittäjyys ja työllistyminen

Tavoitteena on turvata hallitut työmarkkinat sekä yhtäläiset oikeudet kaikille työntekijöille kansainvälistyvillä ja avoimilla työmarkkinoilla. Työperäinen maahanmuutto nähdään osana osaavan työvoiman saatavuuden turvaamista koko Kainuun alueella. Toimitaan aktiivisesti julkiselle taloudelle positiivisen työperäisen maahanmuuton edistämiseksi. Maahanmuuttajien työllisyysasteen nostaminen on kaikkien toimijoiden yhteinen tavoite.

Kainuun TE-toimisto yhdessä työllisyyden kuntakokeilutoimiston kanssa toteuttaa kotouttamiseen liittyviä palveluja kotoutumislain mukaisesti koko Kainuun alueella. Kainuun TE-palveluverkostoon kuuluu työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu TYP. Alkavan yritystoiminnan palveluja saa työ- ja elinkeinotoimistosta.

Vuoden 2021 maaliskuun alusta lähtien TE-toimiston tehtäviä siirtyi vieraskielisten (äidinkieli muu kuin suomi, ruotsi tai saame) osalta työllisyyden kuntakokeilun myötä kuntien hoidettavaksi. Tilapäistä suojelua saavien (=ukrainalaisten) osalta vuoden 2022 aikana TE-toimisto on hoitanut tätä palvelua, mutta tämän odotetaan muuttuvan vuoden 2023 alkupuolella työllisyyden kuntakokeilun hoidettavaksi.

TE-toimiston ja työllisyyden kuntakokeilutoimiston tarjoamissa palveluissa keskitytään tukemaan työnhakijoiden nopeaa työllistymistä, parantamaan osaavan työvoiman saatavuutta ja turvaamaan yritysten toimintaedellytyksiä. Palvelut on järjestetty palvelulinjoittain: työnvälitys- ja yrityspalvelut, osaamisen kehittämispalvelut ja tuetun työllistymisen palvelut.

TE-toimiston ja työllisyyden kuntakokeilutoimiston asiakkaina oleville maahanmuuttajille tehdään alkukartoitus ja -haastattelu, jossa arvioidaan henkilön työllistymis-, opiskelu- ja muut kotoutumisvalmiudet. Lisäksi arvioidaan kielikoulutuksen ja muiden kotoutumista edistävien palveluiden tarve. Ensimmäinen kotoutumissuunnitelma tehdään alkukartoituksen/haastattelun yhteydessä työnhaun alkaessa. Kotoutumissuunnitelman tarkoituksena on yhdessä asiakkaan kanssa suunnitella niitä toimenpiteitä, joilla hän voi hankkia riittävän ruotsin tai suomen kielen taidon sekä muita yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja. Kotoutumissuunnitelmassa sovitaan koulutuksesta, työnhausta ja sen tavoitteista sekä työnhakua tukevista ja työllistymistä edistävästä toimenpiteistä ja palveluista. Kiintiöpakolaisten ja turvapaikan saaneiden ensimmäinen kotoutumissuunnitelma tehdään yhdessä maahanmuuttaja-asiakkaan ja sosiaalityöntekijän tai pakolaisohjaajan kanssa. Alkuhaastattelun ja -kartoituksen jälkeen maahanmuuttaja ohjataan ostopalveluna hankittuun orientoivaan koulutukseen. Orientoiva koulutus kestää 35 opiskelupäivää. Orientoivasta koulutuksesta maahanmuuttaja saa ohjauksen kotoutumista edistävään palveluun, joka useimmiten on ammatillisesti suuntautunut kotoutumiskoulutus tai hänet ohjataan tarpeen mukaan luku- ja kirjoitustaidon koulutukseen vapaan sivistystyön oppilaitoksiin yhteistyössä työllisyyden kuntakokeilutoimiston kanssa. Työllisyyden kuntakokeilutoimisto ohjaa opiskelijan luku- ja kirjoitustaitokoulutukseen vapaan sivistystyön oppilaitoksiin. Koulututusta hallinnoidaan Koulutusportti -järjestelmän kautta. Kun opiskelija on aloittanut koulutuksen Työllisyyden kuntakokeilutoimisto lähettää kouluttajalle ilmoituksen, jossa se vahvistaa, että opiskelijan kotoutumissuunnitelmaan on kirjattu suunnitelmaksi luku- ja kirjoitustaidon hankkiminen. Orientoivia koulutuksia alkaa tarpeen mukaan.

TE-toimisto/työllisyyden kuntakokeilutoimisto järjestää maahanmuuttajien ammatillisesti suuntautuneita kotoutumiskoulutuksia. Koulutukset järjestetään työvoimakoulutuksena ja niitä alkaa tarpeen mukaan. Ammatillisesti suuntautunut kotoutumiskoulutus kestää noin 250–300 opiskelupäivää.

Ammatillisesti suuntautuneista kotoutumiskoulutuksista maahanmuuttajia ohjataan joko suoraan työmarkkinoille, ammatilliseen työvoimakoulutukseen tai omaehtoiseen koulutukseen, jota mahdollisuuksien mukaan tuetaan työttömyysetuudella.

Lisäksi maahanmuuttajat ovat aktiivisesti työkokeiluissa tutustumassa suomalaiseen työelämään.

Elinkeinot, yrittäjyys ja työllistyminen -toimintalinjan kehittämistoimenpiteet

Tavoitteet	Kehittämistoimenpiteet	Vastuutahot	Seuranta ja arviointi
4. Työllistymisen edistäminen	Kotoutumiskoulutuksen ja siihen rinnastettavan koulutuksen jatkuva kehittäminen Koulutukset tarjoavat riittävät valmiudet työelämään ja/ tai opiskeluun	Kainuun ELY-keskus, Kainuun TE-toimisto, Kainuun kuntakokeilutsto, kunnat	Kotoutumis- koulutuksen osallistujien ja kouluttajien palaute sekä koulutuksen jälkeinen työllistyminen ja koulutukseen sijoittuminen
	Huolehditaan siitä, että ammatillisissa työvoimakoulutuksissa on maahanmuuttajille riittävästi tukitoimenpiteitä	Kainuun ELY-keskus, Kainuun TE-toimisto, Kainuun kuntakokeilutsto, koulutusorganisaatiot	Osallistujien ja kouluttajien palaute Koulutuksen suorittaneiden osuus
	Löydetään yhteistyötahoja, jotka voisivat tarjota palveluja niille maahanmuuttajille, jotka eivät heti kykene osallistumaan kotoutumiskoulutukseen tai joilla ei ole motivaatiota siihen	Kainuun TE-toimisto, Kainuun kuntakokeilutsto, kunnat, järjestöt	Kotoutumis- palvelujen monipuolistumi- nen ja kotoutumis- palveluiden seuranta
	Maahanmuuttajien perehdyttäminen suomalaiseen työelämään ja työläinsäädäntöön	Kainuun ELY-keskus, Kainuun TE-toimisto, Kainuun kuntakokeilutoimis- to, kunnat, järjestöt, Kainuun yrittäjät, koulutusorgani- saatiot	Valmennusten sisältöjen toimivuuden seuranta. Osallistujien, kouluttajien ja työkokeilujen järjestäjien palaute

<p>5. Maahanmuuttajien palveluprosessin kehittäminen siten, että palvelut muodostavat työllistymisen tai kouluttautumisen tavoitetta edistävän kokonaisuuden</p>	<p>Kainuun TE-toimisto, Kainuun kuntakokeilutsto, kunnat, koulutusorganisaatiot</p>	<p>Tarkka seuranta nivelvaiheissa</p>
<p>6. EURES-palvelun tunnettuuden lisääminen sekä EURES-palvelun ja kansainvälisten rekrytointimahdollisuuksien liittäminen osaksi yrityspalvelua</p>	<p>Kainuun TE-toimisto, Kainuun ELY-keskus</p>	<p>EURESin vuosittainen toimintakertomus</p> <p>Asiantuntijat tuntevat palvelut ja osaavat tarjota niitä yrityksille tarvittaessa</p>
<p>7. Kansainvälistymällä kasvua hakevien yritysten tunnistaminen</p>	<p>Kainuun ELY-keskus, kunnat,</p>	<p>Vuosittainen seuranta ELY- keskuksessa</p>
<p>8. Yrittäjyyteen kannustaminen sekä yrittäjyysteeman sisällyttäminen kotoutumiskoulutukseen</p>	<p>Kainuun ELY-keskus, Kainuun TE-toimisto, Kainuun liitto, kunnat, yrittäjäjärjestöt, koulutusorganisaatiot (erityisesti YritysAmis)</p>	<p>Kotoutumiskoulu- tuksen jälkeisen sijoittumisen seuranta</p>

3.3 Toimintaympäristö

Maahanmuuttajien palvelut mielletään herkästi yksittäisen henkilön tai tiettyjen yksiköiden tehtäväksi. Maahanmuuttajien palveluiden kehittämisen tulee olla jokapäiväinen osa kuntien ja hyvinvointialueen kaikkea palvelutoimintaa. Uudistuvan lain myötä kotoaika normaaliolosuhteissa lyhenee, joka tarkoittaa palvelujen järjestämistä entistä tehokkaammin. Palvelut tulee tarjota kaikille kuntalaisille yhdenvertaisina erityistarpeet huomioiden. Vaikeista olosuhteista saapuneiden pakolaisten, ikäihmisten, alhaisen koulutustason omaavien tai vaikeasti sairaiden ja vammaisten henkilöiden kotoutumispolku on usein haastellinen ja työllistyminen voi viedä aikaa, jolloin myös kotoaika heidän kohdallaan voi olla pidempi. Kaikkien maahanmuuttajien kotoutumispolku on erilainen.

3.3.1 Varhaiskasvatus, esi- ja perusopetus

Kaikissa Kainuun kunnissa tuetaan eri kieli- ja kulttuuritaustaisten alle kouluikäisten lasten kotoutumista varhaiskasvatuksessa, esiopetuksessa ja perusopetuksessa. Valtakunnalliset, maakunnalliset ja paikalliset varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen opetussuunnitelmat linjaavat kunnissa tehtävää kasvatusta ja opetustyötä. Tavoitteena on edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen toteutumista koko maassa.

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa tuetaan eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten kasvua monikielisessä ympäristössä. Tätä tukee kielitietoinen toimintakulttuuri, jossa kielen merkitys ymmärretään kaikessa toiminnassa. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa tuetaan monipuolisesti vieraskielisten ja monikielisten lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Lapsia opetetaan kunnioittamaan eri kieliä ja kulttuureja. Erityisenä tavoitteena on tukea kaksi- ja monikielisten lasten eri kielten taitoa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet).

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan oppilaiden kielelliset valmiudet sekä kulttuuritausta otetaan perusopetuksessa huomioon. Jokaisen oppilaan kieli- ja kulttuuri-identiteettiä tuetaan monipuolisesti. Oppilaita ohjataan tuntemaan, ymmärtämään ja kunnioittamaan jokaisen kansalaisen perustuslain mukaista oikeutta omaan kieleen ja kulttuuriin (Suomen perustuslaki 731/1999, 17 §).

Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten oppilaiden ryhmä- ja luokka-astevalinnoissa huomioidaan heidän aikaisempi koulu- ja kulttuuritaustansa sekä kielelliset valmiutensa (OPS 2014). Tämän perusteella oppilaat sijoitetaan heille sopiviin opetusryhmiin. Kainuun kunnista Kajaanissa (lukuvuosi 2023-2024), Paltamossa ja Suomussalmella järjestetään myös aikuisten perusopetusta niille oppivelvollisuusiän ylittäneille, jotka eivät ole suorittaneet perusopetuksen oppimäärää tai joilla on tarve täydentää perusopetuksen tutkintoaan tai korottaa oppiaineiden arvosanoja.

Perusopetukseen valmistavaa opetusta annetaan omassa ryhmässään 7–10 -vuotiaille (900 tuntia) ja 11–16-vuotiaille (1 000 tuntia) tarpeen mukaan. Valmistavassa opetuksessa keskeistä on suomen kielen taidon kehittäminen ja valmiuksien antaminen perusopetusta varten. Opetukseen voivat osallistua sekä vasta maahan muuttaneet että Suomessa syntyneet maahanmuuttajataustaiset lapset ja nuoret (OPH/Perusopetukseen valmistava opetus). Kainuun kunnista valmistavaa opetusta ovat useamman vuoden ajan järjestäneet Suomussalmi ja Kajaani. Syksystä 2022 alkaen myös Sotkamossa on järjestetty valmistavaa opetusta. Esiopetuksessa valmistava opetus tapahtuu inklusiivisesti ryhmän sisällä. Siirryttäessä valmistavasta opetuksesta perusopetuksen yleisopetuksen ryhmiin eri kieli- ja kulttuuritaustaisten oppilaiden tukena Kajaanissa toimii tukiluokkamuotoinen opetus. Siinä oppilas saa edelleen tukea suomen kielessä sekä mahdollisuuden opiskella tarvittaessa osan oppiaineista tukiluokan pienryhmässä.

Suomi toisen kielenä (S2) on yksi äidinkieli ja kirjallisuus-oppiaineen oppimääristä. Oppimäärä on tarkoitettu sellaisille maahanmuuttajataustaisille oppilaille, joiden suomen kielen taito ei ole äidinkielen tasoinen kaikilla kielen osa-alueilla. S2-opetuksen tarkoitus on kehittää tasapuolisesti oppilaan suomen

kielen taitoa ja tietoisuutta suomalaisesta kulttuurista. Opetuksen tavoitteena on toiminnallinen monikielisyys. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa S2-opetus toteutetaan arjen vuorovaikutustilanteissa, pienryhmätoiminnassa ja yksilöopetuksena. Suomen kielen opiskelu on tavoitteellista, systemaattista, aktiivista ja toiminnallista. Lapsen ikä, kieliympäristö, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet, luontaiset tavat oppia ja toimia sekä tuen tarpeet otetaan huomioon S2 -opetuksen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lapsen kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan.

Eri kieli- ja kulttuuritaustaisille oppilaille voidaan tarjota myös mahdollisuus opiskella omaa äidinkieltään. Oman äidinkielen opetus kehittää oppilaan ajattelu- ja vuorovaikutustaitoja sekä ohjaa oppimaan tiedonhankintataitoja erilaisissa oppimisympäristöissä. Oman äidinkielen opetus on esi- ja perusopetusta täydentävää opetusta, kun se järjestetään erillisen valtionavustuksen turvin. Valtionavustusta myönnetään, kun ryhmässä on vähintään 4 perusopetuksen oppilasta. Esiopetuksen oppilaat voivat osallistua oman äidinkielen opetuksen ryhmiin perusopetuksen oppilaiden lisäksi, mikäli opetusryhmässä on tilaa. Oman äidinkielen opetus auttaa ja kannustaa oppilasta arvostamaan omaa kieltä ja muita kieliä, rakentamaan oma identiteettiään sekä lisää ymmärrystä ympäröivästä yhteisöstä ja yhteiskunnasta. Opetusta annetaan kaksi (2) viikkotuntia tuntikehyksen ulkopuolella sovittuna ajankohtana. Oppilaan kuljetuksista vastaavat vanhemmat. Kainuun kunnista oman äidinkielen opetusta on järjestetty useamman vuoden ajan Kajaanissa, Sotkamossa ja Suomussalmella.

Eri kieli- ja kulttuuriryhmistä tuleville oppilaille tarjotaan opetussuunnitelman mukaista uskonnonopetusta, kun he siirtyvät valmistavasta opetuksesta perusopetukseen. Valtakunnallisessa opetussuunnitelmassa (OPS 2014) on määritelty kaikille yhteiset uskonnon opetussisällöt (evangelisluterilainen uskonto, ortodoksinen uskonto, islam) ja lisäksi uskonnon opetuksen sijasta tarjottavan elämäkatsomustiedon opetussisältö. Perusopetuksessa annettavaa uskonnon opetusta ohjaa valtakunnallisen opetussuunnitelman rinnalla paikallinen opetussuunnitelma, joka laaditaan uskonnon yhteisten tavoitteiden ja sisältökuvausten sekä eri uskontojen tarkennettujen oppimääräkuvausten pohjalta. (OPS 2014.) Esimerkiksi Kajaanin kaupungin ja Suomussalmen kunnan perusopetuksessa uskonnon opetusta on tarjolla evankelisluterilaisessa uskonnossa, ortodoksisessa uskonnossa ja islamin uskonnossa. Lisäksi tarjolla on elämäkatsomustietoa niille, jotka eivät kuulu mihinkään uskontokuntaan tai joille ei ole tarjolla oman uskontokunnan mukaista opetusta. Ortodoksiuskonnon ja islamin oppitunnit järjestetään opetuksenjärjestäjän ilmoittamilla kouluilla. Tarvittaessa oppilaat siirtyvät saamaan opetusta toiselle koululle, mikäli se on aikataulullisesti mahdollista.

Kajaanin kaupungissa eri kieli- ja kulttuuritaustaisia perheitä on Kainuun kunnista määrällisesti eniten. Kajaanissa varhaiskasvatuksen, esiopetuksen ja perusopetuksen sekä monikielisten perheiden tukena toimivat kieli- ja kulttuurikoordinaattorit. Perusopetuksessa käytössä on myös Kajaanin perusopetuksen monikulttuurisuustaitojen kehittämissuunnitelma vuosille 2019-2022. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa on käytössä Kajaanin kaupungin varhaiskasvatuksen kieli- ja kulttuurikäsikirja.

Oppilaille ovat tarjolla Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) mukaiset oppilashuollon palvelut kuten kouluterveydenhuolto, koulukuraattori- ja koulupsykologitoiminta.

Toimintaympäristö -toimintalinjan kehittämistoimenpiteet**varhaiskasvatus, esi- ja perusopetus**

Tavoitteet	Kehittämistoimenpiteet	Vastuutahot	Seuranta ja arviointi
9. Eheän kasvatuksellisen jatkumon rakentaminen varhaiskasvatuksesta esi- ja perusopetukseen sekä riittävän yhdenvertaisuuden takaaminen lasten välillä	Suunnitelmallinen yhteistyö	Varhaiskasvatus, esi- ja perusopetus, johto ja henkilöstö	Arvioinnit varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa Itse- ja lukuvuosiarviointit
10. Henkilöstön kulttuurisensitiivisyysosaamisen lisääminen	Kulttuurisensitiivisyyden sisältöjä on mukana säännöllisesti henkilöstön koulutuksissa ja verkostotapaamisissa.	Johto ja henkilöstö	Arvioinnit varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa
11. Kodin kanssa tehtävä yhteistyö, huoltajien osallisuuden lisääminen	Toimintamallien kehittäminen Perheiden osallisuuden vahvistaminen	Johto ja henkilöstö	Arvioinnit varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa
12. Tuen tarpeen tunnistaminen ja riittävä ja oikea-aikainen tuki	Kiinnitettävä erityistä huomiota niihin maahanmuuttajanuoriin, jotka saapuvat Suomeen oppivelvollisuusiän loppupuolella Riittävä resurssointi	Johto ja henkilöstö	Arvioinnit varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa

3.3.2 Liikunta ja nuorisopalvelut

Kainuussa monikulttuurinen nuorisotyö toimii samalla periaatteella kuin suomalaisten nuorten kanssa. Nuorisotyöntekijöiden täytyy kuitenkin olla erityisen aktiivisia tavoitellessaan toimintaan maahanmuuttajanuoria, erityisesti tyttöjä. Suomalaiset nuoret pääsääntöisesti tietävät, mitä nuorisotyö tekee ja tarjoaa, kun taas maahanmuuttajien tietämys nuorisotyöstä voi vaihdella.

Kajaanin liikuntapalvelujen osalta maahanmuuttajien liikuntaryhmät ovat osana muita kaupungissa toimivia erityisryhmiä. Ryhmien tukemisessa on samanlaiset toimintaperiaatteet. Tukimuotoina ovat muun muassa koulutus, taloudellinen tuki ohjaukseen ja tiloihin.

Toimintaympäristö -toimintalinjan kehittämistoimenpiteet			
Liikunta ja nuorisopalvelut			
Tavoitteet	Kehittämistoimenpiteet	Vastuutahot	Seuranta ja arviointi
13. Maahanmuuttajanuorilla on yhtäläiset mahdollisuudet osallistua liikunta- ja nuorisopalveluiden toimintaan	Kohdennettu pienryhmä- ja loma-aikojen toiminta, Avartti ⁴ - toiminta, maahanmuuttajanuorten osallistuminen liikunta- ja nuorisopalveluiden työhön, tiedottaminen ja tiedottamisen tavat	Kunnan liikunta- ja nuorisopalvelut	Toimintakertomukset
14. Maahanmuuttajanuorten ja kantaväestön nuorten keskinäisen ymmärryksen lisääminen	tapahtumat, teemaillat, toiminnan sisältöjen huomiointi	Kunnan liikunta- ja nuorisopalvelut	Tilaisuuksien määrä ja osallistuminen
15. Maahanmuuttajanuorten oman kulttuuri-identiteetin ja toiminnan tukeminen	Avustustoiminta, yhteistyö eri järjestöjen kanssa, tilojen tarjoaminen	Kunnan liikunta- ja nuorisopalvelut	Koulutukset ja niihin osallistuminen
16. Sitoutuminen syrjinnän ja rasismiin vastaiseen työhön	Henkilöstön tietoisuuden ja puheeksiottamistaitojen lisääminen	Kunnan liikunta- ja nuorisopalvelut	

⁴ Avartti-toiminta on 14–24-vuotiaiden kansainvälinen harrastusohjelma. Maailmalla se tunnetaan nimellä "The International Award for Young People". Lisätiedot, ks. <http://web122.webhotelli.fi/~avart980/>

3.3.3 Kulttuuripalvelut

Kulttuuripalvelujen tuottajien kuten kirjaston, museoiden, musiikkiopiston ja teatteri- toiminnan lähtökohtana on palvelujen tuottaminen tasavertaisesti kaikille kuntalaisille. Palvelujen kohdentaminen maahanmuuttajataustaiselle väestölle on haasteellista esimerkiksi kielellisten kysymysten näkökulmasta. Kulttuuripalvelut voivat toiminnallaan turvata kansalaisten tasa-arvoista kohtelua, ehkäistä syrjäytymistä ja edistää maahanmuuttajien kotoutumista.

Kirjastot tarjoavat kirjastopalveluja ja tietoa suomalaisista kirjastopalveluista maahanmuuttajille henkilökohtaisen opastuksen, kirjastovierailujen ja käännettyjen esitteiden avulla. Kirjasto järjestää ryhmille kirjaston käytön opastusta. Kirjasto tukee maahanmuuttajien oman kielen ja kulttuurin säilyttämistä hankkimalla ja välittämällä aineistoa. Kirjaston kokoelmaan hankitaan vieraskielistä aineistoa ja käytössä on sähköinen Press Display -palvelu, joka sisältää 1700 sanomalehteä 48 eri kielellä. Helsingin kaupunginkirjaston monikulttuurisesta kokoelmasta hankitaan tarpeen mukaan lainattavaksi siirtokokoelmia harvinaisemmilla kielillä. Kaukolainapalvelu on käytettävissä sekä kotimaasta että ulkomailta.

Maahanmuuttajataustaiset asiakkaat tutustuvat Kainuun museon, Kajaanin taidemuseon ja muiden Kainuun museoiden näyttelyihin lähinnä opastettujen ryhmäesittelyjen välityksellä osana kotoutumis- tai muita koulutuksia. Kajaanin kaupunginteatteri ja muut teatterit järjestävät yhteistyössä muiden maahanmuuttajatoimijoiden kanssa yksittäisiä tapahtumia ja monikulttuurista toimintaa. Sosiaalitoimen asiakkaina maahanmuuttajat ovat oikeutettuja Kaikukorttiin. Kaikukortilla on mahdollisuus osallistua Kainuun kuntien kulttuuritarjontaan maksutta.

Toimintaympäristö -toimintalinjan kehittämistoimenpiteet**Kulttuuripalvelut**

Tavoitteet	Kehittämistoimenpiteet	Vastuutahot	Seuranta ja arviointi
17. Kirjastojen vieraskielisen kokoelman laajentaminen	Hankitaan aineistoa omaan kokoelmaan keskeisimmillä kielillä. Hankitaan siirtolainakokoelmia monikulttuurisesta kirjastosta Helsingistä	Hankinnan kirjastonhoitaja Kaukopalvelu, kirjastot	Hankinnan vuositilasto
18. Aineistoa suomen kielen opiskeluun	Monipuolinen aineiston hankinta	Hankinnan kirjastonhoitaja	Vuositilasto
19. Huomioidaan maahanmuuttajat paremmin Lapset ja nuoret kirjastopolkutoiminnassa	Näyttelytekstien ja näyttelyopasteiden selkokielisyyden lisääminen Kirjaston käytön opetuksessa maahanmuuttajanäkökohta huomioidaan	Kirjastot, Museot ja Taidemuseo, musiikkiopisto, teatterit Kirjastojen lastenosasto	Opettajien ja oppilaiden palaute
20. Näyttely-, teatteri- ja konserttitoiminnan ja tapahtumien järjestäminen	Annetaan mahdollisuus eri kulttuureista tuleville näyttelyille - teatteriesityksille ja konserteille	Kirjastot, Museot ja Taidemuseo, musiikkiopisto, teatterit	Näyttelytilastot
21. Mahdollistetaan harjoittelut	Mahdollisuuksien mukaan otetaan maahanmuuttajaharjoittelijoita ja työkokeilussa olevia	Kulttuurilaitosten johtajat	Harjoittelusopimukset
22. Henkilöstökoulutus	Kaikkien kulttuuripalvelujen henkilöstökoulutuksen kehittämistavoitteena on selko-kielen osaamisen lisääminen täydennyskoulutuksella	Kunnan koulutusorganisaatiot	Koulutukset ja niihin osallistuminen

3.3.4 Maahanmuutto- ja pakolaistyö

3.3.4.1 Pienten kuntien maahanmuuttajapalvelut

Suurin osa pienten kuntien maahanmuuttajapalveluista toteutetaan kunnan tuottamina peruspalveluissa. Kunnan tulee huolehtia siitä, että sen tarjoamat palvelut edistävät maahanmuuttajien tarpeen mukaisten ja laadukkaiden kotouttamista edistävien palveluiden saatavuutta. Pakolaisia vastaanottavissa kunnissa tuotetaan myös kotouttamislain edellyttämät palvelut. Pienten kuntien maahanmuuttajapalveluiden tehtävänä on turvata kuntaan muuttavien pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden hyvinvoinnin perusta ja luoda edellytyksiä heille turvalliseen, sujuvaan arkeen sekä kotoutumiseen.

Kunnalle säädetyt erityiset tehtävät ovat (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010, 30 §) vastata ja sovittaa yhteen paikallista kotouttamisen kehittämistä, suunnittelua ja seurantaa, huolehtia palvelujen soveltuvuudesta myös maahanmuuttajille, huolehtia siitä, että kunnassa on tarpeisiin nähden riittävästi kotoutumislain mukaisia toimenpiteitä ja palveluja sekä huolehtia henkilöstön kotouttamisosaamisesta.

Kotoutumispalveluita voi tuottaa myös kuntien välisenä yhteistyönä.

Keskeistä on maahanmuuttajan huomioiminen aktiivisena toimijana, joka tietää oikeutensa ja velvollisuutensa. Kotoutuminen nähdään kunnassa kaksisuuntaisena keskinäisen muuttumisen prosessina ja yhteiskunnan monimuotoistuminen rikkautena ja voimavarana. Kotikunta on yhteisö, jossa maahanmuuttajat ovat tärkeitä tasavertaisia toimijoita. Pitkien etäisyyksien maakunnassa teknologian mahdollisuudet tuodaan voimakkaasti esille myös maahanmuuttajille yhtenä osallisuuden ja vaikuttamisen kanavana.

3.3.4.2 Kajaanin kaupungin kansainväliset palvelut

Kansainväliset palvelut kuuluu osana Kajaanin kaupungin konsernipalveluissa olevaan elinvoimapalveluiden -yksikköön. Kansainväliset palvelut jakautuu kolmeen palvelualueeseen: 1) vastaanottopalvelut, jossa ylläpidetään odotusajan vastaanottokeskusta turvapaikanhakijoille ja tilapäisen suojelun piirissä oleville, 2) kotoutumispalvelut, johon kuuluu kiintiöpakolaiset, turvapaikkaprosessin kautta oleskeluluvan saaneet, tilapäisen suojelun myötä kuntapaikan saaneet sekä perheenyhdistämisen kautta tulleet asiakkaat sekä nykyisin työllisyyden kuntakokeilun osalta vieraskieliset asiakkaat, 3) asettautumispalvelut, jossa palvellaan työperäisiä maahanmuuttajia, kansainvälisiä opiskelijoita ja näiden perheenjäseniä.

Kajaanin tehtävänä on turvata Kajaaniin muuttavien pakolaisten, turvapaikanhakijoiden sekä tilapäisen suojelun piirissä olevien hyvinvoinnin perusta ja luoda edellytyksiä asiakkaiden turvalliseen, sujuvaan arkeen sekä kotoutumiseen. Toiminnassa keskitytään asiakaslähtöiseen kotouttavaan toimintaan ja turvapaikanhakijoiden asumisviihtyvyyden lisäämiseen, turvalliseen asumiseen, arjen tukemiseen sekä asiakasta osallistavaan palveluun. Palvelun tavoitteena on lisätä asiakkaan tietoa toimintamahdollisuuksista ja palveluista, ohjata asiakasta tarvittavien palvelujen piiriin, auttaa asiakasta muodostamaan palveluista tarkoituksenmukainen kokonaisuus yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa sekä tukea asiakkaan omien voimavarojen käyttöön ottamista ja valinnan mahdollisuuksia. Asettautumispalveluiden tavoitteena on luoda toimivat rakenteet ja käytänteet ulkomaisten työntekijöiden ja opiskelijoiden sekä heidän perheidensä asettautumiseen Kajaaniin ja Kainuuseen sekä edistää ulkomaisten osaajien rekrytointia.

Kajaanin kansainvälisten palveluiden yhteydessä toimii International Info -palvelu, joka ohjaa ja neuvoo kaikkia Kainuun alueen maahanmuuttajia maahantulostyystä riippumatta.

Kajaanissa toimii kaupungin hallituksen nimittämänä maahanmuuttajaneuvosto, jonka tarkoituksena on olla edistämässä maahanmuuttajien asiaa, tarjota kannanottoja hallituksen päätöksen teon tueksi sekä monipuolistaa maahanmuuttajien vaikutusmahdollisuuksia kaupungissa. Toimikauden pituus on kaksi vuotta kerrallaan.

Toimintaympäristö -toimintalinjan kehittämistoimenpiteet

Maahanmuutto- ja pakolaistyö

Tavoitteet	Kehittämistoimenpiteet	Vastuutahot	Seuranta ja arviointi
23. Vieraskielisten kuntalaisten osallisuuden vahvistuminen	Alkuvaiheen ohjauksen, neuvonnan ja kotouttavan sosiaalityön sekä terveysneuvonnan keinoin vahvistetaan maahanmuuttajien valmiuksia arjessa selviytymiseen asiakkaan yksilölliset ja kulttuuriset lähtökohdat huomioiden	Kainuun hyvinvointialue, kunnat	Välitön ja jatkuva vuorovaikutus ja palaute palveluiden järjestäjien ja kuntalaisten välillä
24. Vieraskielisten kuntalaisten ja asiakkaiden turvallisuuden tunteen lisääntyminen	Maahanmuuttajien näkökulma huomioidaan palveluja suunniteltaessa ja kehitettäessä Annetaan oikeaa tietoa oikeaan aikaan Kehitetään kokemus- ja kehittäjäasiakastoimintaa	kunnat poliisi asunto- ja kiinteistöyhtiöt maahanmuuttaja/kv-palvelut	Välitön ja jatkuva vuorovaikutus ja palaute palveluiden järjestäjien ja kuntalaisten välillä, asiakastyytyväisyyskyselyt ja ryhmätapaamiset
25. Maahanmuuttaja työn verkostotyö on sujuvaa ja läpinäkyvää. Yhteistyötä kehitetään toimijaverkoston sa, tavoitteena palvelujen yhteensovittaminen yhdessä oppimalla	Pidetään yllä positiivista ja paikkaansa pitävää, ajantasaista maahanmuuttokeskustelua, jonka avulla edesautetaan maahanmuuttajamyönteisen asenneilmapiirin kehittymistä	Kainuun hyvinvointialue, kunnat koulutuksen järjestäjät Kainuun ELY-keskus Kainuun TE-toimisto muut viranomaiset järjestöt	

<p>26. Alkukartoitus/kotouttamisuunnitelma tehdään kaikille maahanmuuttajille</p>	<p>Kajaanin kaupungin kansainväliset palvelut tuottavat osana maahanmuuttajien palveluneuvontaa alkukartoituksen niille Kajaanissa asuville maahanmuuttajille, jotka eivät kuulu TE -toimen alkukartoitusten piiriin.</p> <p>Alkukartoituksen perusteella asiakas ohjataan tarvittaessa kieliarvioon Kaukametsän opistoon</p>	<p>Kainuun hyvinvointialue, kunnat</p>	<p>Alkukartoitusten /kotouttamisuunnitelmien määrä niille asiakkaille, jotka eivät ole TE-toimiston asiakkaita</p>
<p>27. Asiakkaan osaamisen / valmiuksien varmentaminen/ arviointi</p>	<p>Hyödynnetään maahanmuuttajapalveluiden/ kansainvälisten palveluiden asiantuntijuutta arjen työssä</p> <p>"Tsekkaukset" työvälineenä asiakkaan siirtyessä peruspalveluihin</p>	<p>Maahanmuuttajapalveluiden ja kansainvälisten palveluiden henkilöstö</p>	<p>Tarkistuslistat ("tsekkaukset") ovat käytössä</p>

3.3.5 Sosiaali- ja terveystalvet

Vuoden 2023 alusta lähtien Kainuun hyvinvointialue järjestää Kainuun kunnille sosiaali- ja terveystalvet⁵ mukaan lukien kaikkien kotoaikaisten kuntalaisten talvet. Aiemmin Kajaanissa kansainväliset talvet järjesti sosiaali- ja terveydenhuollon talvet, mutta hyvinvointialueuudistuksen myötä tilanne muuttuu. Kajaanin vastaanottokeskus järjestää myös hyvinvointialueuudistuksen jälkeen asiakkaidensa sosiaali- ja terveystalvet. Se hankkii lääkäritalvet Maahanmuuttoviraston sopimuksen mukaisesti Terveystalolta ja erityistalvet hyvinvointialueelta. Maahanmuuttajien ja ulkomaalaisten oikeuksista ja mahdollisuuksista erilaisiin sosiaali- ja terveystalvetuihin on säädetty lainsäädännössä ja talvetuiden saamiselle voidaan asettaa lakiin perustuvia ehtoja (esim. Suomessa asuminen, kotipaikkaoikeus tai Suomessa työskentely). Ulkomaalaisten ja maahanmuuttajien yksilölliset tilanteet voivat olla hyvin erilaisia, joten oikeus täydentävään tai ehkäisevään toimeentulotukeen arvioidaan kunkin hakijan kohdalla erikseen. Niin ikään julkisessa terveydenhuollossa talvetuiden maksullisuuteen ja oikeuteen saada terveydenhuoltotalvetuja vaikuttavat ulkomaalaisen ja maahanmuuttajan yksilöllinen tilanne (muun muassa asuminen vakinaisuus, lähtömaa, sairaanhoito-/sosiaalityrvasopimus maiden välillä, kiireellisyys ja terveystalvetuiden välttämättömyys, ikä).

Moni ajankohtainen ilmiö liittyy sosiaali- ja terveystalvetuihin maahanmuuton näkökulmasta. Esimerkiksi sosiaali- ja terveystalvetilla työskentelee yhä enemmän ulkomaalaistaustaisia työntekijöitä. Ulkomaalaistaustaiset lääkärit ja hoitotyöntekijät vastaavat osin työvoimapulaan ja Kainuun hyvinvointialue työnantajana kiinnittää huomiota monikulttuurisiin työyhteisöihin (mm. kielitaito ja sen kehittäminen, potilasturvallisuus, perehdyttäminen, työyhteisön monikulttuurinen osaaminen).

Lapsi- ja perhetalvetuiden muutosohjelmassa (LAPE) vuosina 2016–2018 sekä 2019–2023 uudistetaan lasten ja perhetalvetuiden talvetuja. Lasten, nuorten ja lapsiperhetalvetuiden näkökulmasta keskeisiä yhteen sovitettavia toimintoja ovat muun muassa sosiaali- ja terveystalvet, kasvatus-, opetus- ja kulttuuritalvet, nuorisotyö, maahanmuutto-, turvapaikanhakija- ja pakolaisasiat. Esimerkiksi sosiaali- ja terveystalvetuita tulee kehittää entistä enemmän tunnistamaan perhetalvetuiden moninaisuus (erilaiset perhemuodot, monikulttuuriset perheet ja maahanmuuttajaperheet sekä ilman huoltajaa maahan tulleet alaikäiset). Paikallisia lapsiin ja nuoriin kehittämistoimia on kuvattu myös Kainuun lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmassa vuosille 2017-2021⁶.

Tämän ohjelman liitteenä on työohje, jossa määritellään yhteistyötä ja työnjakoa Kainuun hyvinvointialueen ja kuntien välillä.

⁵ Kainuun hyvinvointialue järjestää kaikki sosiaali- ja terveystalvet Kainuun alueella.

⁶ ks. <http://mfilesjulkaisut.root.kainuu.fi/portaali/kainuunsote/download/38088/>

Toimintaympäristö -toimintalinjan kehittämistoimenpiteet

Sosiaali- ja terveystoimenpiteet

Tavoitteet	Kehittämistoimenpiteet	Vastuutahot	Seuranta ja arviointi
28. Peruspalvelut ja niiden toimivuus, mukaan lukien sähköiset palvelut	<p>Monikielinen ja selkokielinen tiedottaminen sosiaali- ja terveystoimenpiteistä</p> <p>Käytetään tulkki- ja kääntäjäpalveluja entistä tehokkaammin.</p>	Kainuun hyvinvointialue	<p>Arvioidaan viestintää ja tiedottamista.</p> <p>Huomioidaan monikielisyys sähköisessä asiointissa.</p>
29. Toimijoiden osaaminen, monikulttuurisuustaitojen kehittäminen	<p>Haavoittuvien ryhmien tarpeiden tunnistaminen (mm. naiset, lapset ja iäkkäät, ihmiskaupan uhrin, laittomasti maassa olevat)</p> <p>Kehitetään maahanmuuttajaperheiden ohjausta ja palvelutarpeiden tunnistamista (mm. oppimisvaikeudet) sekä varmistetaan henkilökunnan osaaminen.</p> <p>Kulttuurisensitiivisen työotteen kehittäminen</p>	Kainuun hyvinvointialue	Arvioidaan tarvetta säännöllisesti.
30. Yhteistyö ja verkostojen kehittäminen ja koordinointi	Kehitetään yhteistyötä sosiaali- ja terveystoimenpiteiden sekä kuntien maahanmuuttotyön kesken kotoutumiseen liittyvissä palveluissa (mm. yhteistyökokoukset, ohjeistuksen päivittäminen)	Kainuun hyvinvointialue ja Kainuun kunnat, muut viranomaiset (mm. Kela, TE-toimisto, ELY-keskus)	Arvioidaan yhteistyötä, yhteistyökäytäntöjä ja sopimuksien toimivuutta.
31. Kansainvälinen rekrytointi	Ulkomaalaisten työntekijöiden rekrytointi ja työnantajan monikulttuurisuustaitojen kehittäminen	Kainuun hyvinvointialue, Kajaanin kansainväliset palvelut	Hyödynnetään aikaisempia erityisryhmien työntekijöiden rekrytointikokemuksia

3.3.6 Yhteisöt, järjestöt ja kansalaistoiminta kotoutumisen edistäjänä ja kumppanina

Järjestöt, yhteisöt ja seurakunnat muodostavat kolmannen sektorin Kainuussa. Niiden toiminta on paikallista, kansalaislähtöistä ja muodostuu avoimista yhteistyöverkostoista. Toimintaan sisältyy sekä palkkatyötä että vapaaehtoistyötä. Se on yksityistä, voittoa tavoittelematonta, itsehallinnollista ja perustuu vapaaehtoisuuteen. Toimijoiden vahvuutena on kyky yhdistää palkkatyötä ja vapaaehtoistyötä ja tuottaa hyötyä yhdistämällä yhteiskunnan eri osaamisalueita. Kolmas sektori on Suomessa tuottanut palveluita ja kehittämistyötä erityisesti toimintoihin, joissa perinteinen yritystoiminta ei ole ollut kannattavaa.

Kainuulaiset järjestöt ovat kansalaisvaikuttamisen kanava, tuottavat aatepohjaista perustoimintaa, ovat palveluntuottajia ja tärkeitä julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyökumppaneita. Järjestötoimintaa tarvitaan kolmannen sektorin kotoutumispolun rakentamiseen. Kansalaisten arjessa toteutuva matalan kynnyksen toiminta mahdollistaa sosiaalisten tukiverkostojen muodostumisen ja luontevan keskinäisen kanssakäymisen maahanmuuttajan kotoutumisprosessiin (sosiaalinen vahvistaminen ja monialainen yhteistyö). Kotoutumisen kahdensuuntaisuus merkitsee kotoutumisen tarkastelua ja vaikuttamista myös kantaväestössä sekä päätöksenteon suunnittelussa ja valmistelussa.

Maahanmuuttajien yhdistykset ovat kulttuuriorientoituneita järjestöjä, jotka edistävät toiminnallaan oman kulttuurin ja kielen säilyttämistä, sosiaalista yhdessäoloa ja ovat perheiden arjen tukena. Maahanmuuttajayhdistysten kulttuurituntemus ja osaaminen edistävät kahdensuuntaista kotoutumista.

Järjestöjen ydintoiminta on vapaaehtoistoimintaa (harrastustoiminta ml. liikunta- ja seuratoiminta, kerhot, ystävä- ja kummitoiminta, kulttuuritapahtumat). Osa järjestöistä tarjoaa kotoutumista edistävää toimintaa ja ammatillisia palveluita, kuten henkilökohtaista ja ryhmien neuvontaa, koulutusta ja ohjausta. Järjestöillä on myös meneillään kotoutumista edistäviä kehittämishankkeita. Osa kainuulaisista järjestöistä ja yhdistyksistä toimii paikallisesti lähialueellaan kotoutumisen edistämiseksi. Alueelliset järjestöt toteuttavat kotouttavaa toimintaansa ja palveluitaan koko Kainuun maakunnan alueella ja tekevät verkostoyhteistyötä valtakunnallisten tahojen kanssa.

Seurakunnat ja muut uskonnolliset yhteisöt näkevät uskonnon usein siltana maahanmuuttajan ja yhteiskunnan välille ja pyrkivät tukemaan kotoutumista tätä kautta.

Tässä valmistelussa mukana ovat olleet Kajaanissa toimiva Etnika Kainuu ry, Kainuun Islamilainen yhdyskunta, Kainuun maa- ja kotitalousnaiset ry, MLL Kainuun piiri ry, Luetaan yhdessä -verkosto/Kajaanin akateemiset naiset ry, Kainuun Nuotta ry, Vuolle Settlementti ry, SPR:n Kajaanin osasto, Kuurna-Komiaho asukasyhdistys, Kajaanin eläkeläiset ry, Vaara-kollektiivi, Kajaanin harrastajateatteri ja Kainuun kriisikeskus; Suomussalmella toimiva Venäjänkielinen kulttuuriseura Vmeste, SPR:n Suomussalmen osasto, Suomussalmen Kalevalaiset ry, Kerälän ympäristön maatalousnaiset ry ja Suomussalmen Palloseura; Spartak Kajaani ry; Kajaanin ev.lut. srk; Kapova (Kainuun potilas- ja vammaisjärjestöt). Näillä ja muilla Kainuun yhdistyksillä, yhteisöillä ja järjestöillä on tärkeä rooli maahanmuuttajien ja muiden vieraskielisten osallisuuden lisääjinä.

Toimintaympäristö -toimintalinjan kehittämistoimenpiteet

Järjestöjen, yhteisöjen ja vapaaehtoisten toiminta (kolmas sektori)

Tavoitteet	Kehittämistoimenpiteet	Vastuutahot	Seuranta ja arviointi
<p>32. Osaamisen ja yhteistyön vahvistaminen</p> <p>Järjestöjen ja yhteisöjen valmiudet kulttuurienväliseen toimintaan paranevat</p> <p>Maahanmuuttajat toimijoiksi ja vapaaehtoisiksi yhdistys- ja harrastustoimintaan</p>	<p>Hankeosaamisen parantaminen (järjestöt),</p> <p>Monikulttuurisuustyöhönkannat, joista hakea mm. rahoitusta (resurssit)</p> <p>kohtaamis- ja vuorovaikutusosaamisen parantaminen</p> <p>tiedottaminen</p>	<p>Järjestöt ja yhteisöt yhteistyössä kuntien kanssa, jokainen omalta osaltaan.</p>	<p>Oman toiminnan arviointi vuosittain.</p> <p>Konkreettinen näyttö toteutuneesta.</p> <p>Maahanmuuttajien kokemukset toiminnan suunnittelun perustaksi.</p>
<p>33. Viestinnän lisääminen ja verkostoyhteistyön kehittäminen</p>	<p>Yhteistä toimintaa järjestöjen, oppilaitosten ja kuntien välille, yhteisiä hankkeita ja suunnittelua</p> <p>Maahanmuuttajien osallistuminen ja maahanmuuttajille viestiminen</p> <p>kokemustiedon hyödyntäminen kehittämisessä</p> <p>tiedotuskanavien kehittäminen</p> <p>selkokielen käyttö ja esittelyt eri kielillä</p> <p>www.harrastekainuu.fi</p> <p>www.vapaaehtoistyo.fi</p> <p>Järjestöjen kokoontuminen vuosittain (moku)</p>	<p>Kainuun Nuotta ry (Toimintakeskus Monika) nimettynä järjestöjen koto-ohjelmatyön koollekutsujana</p>	<p>Oman toiminnan arviointi vuosittain.</p> <p>Järjestöjen ja yhteisöjen työkokoukset vuosittain</p> <p>Yhteistapahtumien suunnittelu (esim. Mahdollisuuksien Tori, rasismin vastainen viikko)</p>

<p>34. Rasismin ja syrjäytymisen ehkäisy, asenteisiin vaikuttaminen</p>	<p>Kulttuurien väliset kohtaamiset</p> <p>tarinat, tempaukset, näkyväksi tekeminen, rasismin vastainen viikko, ETNO, Mahdollisuuksien Tori</p>	<p>Järjestöt, vapaaehtoiset, yhteisöt, viranomaiset</p>	<p>Oman toiminnan arviointi vuosittain.</p>
<p>35. Järjestöjen ja yhteisöjen oma rooli kotoutumisen edistäjänä selkiytyy.</p>	<p>Toimintakeskus Monika maakunnallisena toimijana (asiakkaiden kielituettu arkineuvonta ja ohjaus; järjestöyhteistyö; tiedottaminen; www.monika.fi)</p> <p>Löydetään yhteistyössä resurssit ja toimiva malli kohtaamispaikkatoimintaan ja monialaiseen yhteistyöhön.</p> <p>maahanmuuttajien henkilökohtainen, ohjaava arkineuvonta ja kielituki</p> <p>suomen kielen opintopiirit ja kerhot, kielikahvilat, perhekahvilat, ystävä- ja kummitoiminta, tukihenkilöt, sovittelu, harrastus- ja vapaa-ajan toiminta, työllistäminen, työkokeilut, oppisopimukset ja osatutkinnot</p> <p>tiedottaminen ja viestintä</p>	<p>Yhteistyössä: järjestöt, yhteisöt,</p> <p>kunnat, hyvinvointialue, viranomaiset, kansalaisopistot ja koulutusorganisaatiot, TE-toimisto, Kainuun ELY</p>	<p>Säännöllinen tiedonkeruu,</p> <p>kartoitukset, rahoituksen seuranta.</p> <p>Oman toiminnan arviointi vuosittain.</p>

3.3.7 Yhteistyö muiden viranomaisten kanssa

Kotoutumisasioissa Kainuussa tehdään tiivistä yhteistyötä kaikkien viranomaisten kesken. Monialainen ja hallinnonalat ylittävä yhteistyö on kotouttamisen ydin. Yhteistyötä eri viranomaisten kesken tiivistetään entisestään. Toimintakauden aikana luodaan toimintamallit ja asetetaan tavoitteet viranomaisyhteistyölle. Oulun poliisilaitoksella on Kajaanin pääpoliisiasemalla kaksi poliisia, joiden vastuulla ovat ulkomaalaisten oleskeluun ja lupiin liittyvät kysymykset. Nimettyjen poliisiviranomaisten vastuulla on poliisille kuuluvien kansainvälisen suojelun hakemusten vireyttäminen, turvapaikkapuhuttelujen tekeminen ja päätösten tiedoksi antaminen sekä maasta poistamisen käytännön toteutus.

Maistraatissa maahan muuttava henkilö täyttää ja allekirjoittaa rekisteröinti-ilmoituslomakkeen ja tekee muuttoilmoituksen. Rekisteröinnin jälkeen maahanmuuttaja saa henkilötunnuksen. Kansaneläkelaitos (Kela) hoitaa Suomessa asuvien sosiaaliturvaa eri elämäntilanteissa. Suomen sosiaaliturvajärjestelmä perustuu maassa asumiseen. Joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta kaikilla Suomessa vakinaisesti asuvilla on oikeus Kelan myöntämiin sosiaaliturvaetuuksiin. Jos maahanmuuttaja on oikeutettu Suomen sosiaaliturvaan, hän saa Kelan sairausvakuutuskortin eli Kela-kortin.

Myös Kansaneläkelaitos liittyy kotoutumisvaiheen palveluihin erityisesti sosiaaliturvan osalta. Kelan tukia saa yleensä henkilö, joka kuuluu Suomen sosiaaliturvaan. Kuuluminen Suomen sosiaaliturvaan määrittyy henkilön vakituisen asumisen perusteella. 1.1.2017 alkaen Kelan vastuulle siirtyi kunnilta perustoimeentulotuen myöntäminen ja maksaminen. Poiketen muista Kelan myöntämistä sosiaaliturvaetuuksista, toimeentulotukioikeus ei määriy asumisen vaan oleskelun perusteella.

Mikäli maahantulija on vastaanottopalveluiden piirissä, valtio korvaa hänen toimeentulonsa ja tarjoaa muut palvelut eikä henkilö ole Kelan myöntämän perustoimeentulotuen piirissä. Kela ei siten vastaa turvapaikanhakijoiden ja tilapäisen suojelun piirissä olevien tuesta. Asiakas vakuutetaan (sosiaalivakuutus) hakemuksesta vakinaisesti Suomessa asuvana siinä vaiheessa, kun hän saa oleskeluluvan. Perustoimeentulotukea asiakas ei saa ennen kuin hänet on kirjattu ulos vastaanottokeskuksesta.

Vaikka perustoimeentulotukea ei makseta ennen kuin asiakas tosiasiallisesti muuttaa kuntaan, voi asiakas hakea Kelasta toimeentulotukea, vuokraa ja vuokratakuuta ennen sitä. Lisäksi tyypillisiä Kelan myöntämiä etuuksia ovat esimerkiksi asumisen tuet ja lapsilisä. Asiakkaan siirtyessä pois vastaanottopalveluiden piiristä on oleellista, että yhteistyötä tekevät niin vastaanottokeskus, Kela (etuudet) kuin kuntakin (sosiaalihuollon palvelut). Asiakkaalle voidaan tilata Kelalta hyvissä ajoin ajanvarausaika (mahdollisuus tulkkaukseen) asiakaspalveluun sekä vastaanottokeskus ja/tai Kela voivat informoida siirtyviä asiakkaita Kelan tarjoamista palveluista.

Kiintiöpakolaisina Suomeen saapuvat henkilöt rinnastetaan Suomessa vakinaisesti asuviin, joten he kuuluvat suomalaisen sosiaaliturvan piiriin. Kiintiöpakolaisille voidaan hakea kunnan toimesta tarvittaessa perustoimeentulotukea jo ennen maahan saapumista. Kela voi myöntää perustoimeentulotuen, vaikka ei tietäisi vielä saapuvan henkilön henkilötunnusta. Kela tekee aktiivisesti yhteistyötä kotoutumista hoitavien muiden viranomaisten kanssa, jotta kiintiöpakolaisena saapunut henkilö tutustuisi Kelan palveluihin mahdollisimman pikaisesti. Kainuussa kiintiöpakolaiset ovat esimerkiksi asioineet Kelan toimistoissa heille erikseen varattuina toimistoaikoina (ensimmäiset asioinnit), jolloin saatavilla on ollut Kelan, kotoutumispalveluiden kuin tulkkauspalveluiden osaamista. Paikallistasolla toimittaessa on tärkeää, että Kela saa etukäteen tiedon kuntiin saapuvista kiintiöpakolaisista. Kela on sopinut yhdessä maahanmuuttopalveluiden ja kuntien kanssa paikallisista yhteyshenkilöistä, joihin voi ottaa yhteyttä niin turvapaikanhakijoiden, pakolaisten kuin kiintiöpakolaistenkin palveluita suunniteltaessa ja haettaessa.

Laittomasti maassa oleskelevien kiireelliseen avuntarpeeseen vastataan STM:n suositusten (31.12.2017) mukaisesti kunnissa. Kiireellisen sosiaalihuollon tarpeessa olevat asiakkaat Kela ohjaa kuntaan, jossa tehdään kokonaisarvio henkilön avuntarpeesta. Asiakas voi hakea vielä toimeentulotukea Kelasta, kun hän on asioinut hyvinvointialueen sosiaalihuollossa. Mikäli hyvinvointialue ei ole myöntänyt henkilölle välttämätöntä ravintoa tai lääkkeitä, voi Kela myöntää ne maksusitoumuksina tilapäisesti. Kela ohjaa laittomasti maassa oleskelevat vapaaehtoisen paluun järjestelmään. Jos asiakas on saanut jo toimeentulotukea vakinaisen oleskelun perusteella,

toimeentulotuen maksamista jatketaan perustoimeentulotukena, kunnes hän on poistunut maasta. Mikäli asiakas kieltäytyy vapaaehtoisesta paluusta eikä häntä voi myöskään käännättää lähtömaahan, hän jää asumaan Suomeen laittomasti. Tällöin hyvinvointialueen tulee tarjota henkilölle tilapäinenmajoitus, välttämätön ravinto sekä lääkitys sosiaalihuoltolain 12 § mukaisesti. Hyvinvointialueen tulee tarjota henkilölle myös välttämättömät terveydenhuollon palvelut. Näissä tilanteissa henkilön palvelutarve arvioidaan säännöllisesti ja asiakasta ohjataan vapaaehtoisen paluun piiriin. Hyvinvointialue voi hakea Kelalta korvausta laittomasti maassa oleskeleville henkilöille annetuista palveluista ja etuuksista.

3.3.8 Tulkkaus- ja käännöspalvelut

Tulkkipalveluista ja niihin liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista säädetään eri laeissa. Niissä määritellään kenelle ja milloin tulkkipalveluita tulee järjestää. Tulkkitsemisesta säädetään mm. hallintolaissa (2003/434), ulkomaalaislaissa (2004/301), kielilaissa (2003/423), laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (2000/812), laissa potilaan asemasta ja oikeuksista (1992/785) sekä laissa kotoutumisen edistämisestä (2010/1386).

Tulkkauksen järjestäminen on erityisen tärkeää, jos asiakkaan kielitaidosta ei ole varmuutta ja kysymyksessä ovat asiakkaan oikeudet, taloudelliset edut tai lainmukaiset velvollisuudet. Tulkkauksen voi tilata helpottamaan myös viranomaisen työtä, vaikka asiakas ei tulkkausta katsoisikaan tarpeelliseksi.

Tulkkaus tapahtuu joko paikan päällä tai etätulkkauksena puhelimen tai videon välityksellä. Ilman ennakkovarausta tilattavat pikatulkkauspalvelut ovat yleistymässä varsinkin terveydehhoitopalveluissa. Maahanmuuttajien kielellistä tasa-arvoa edistää se, että eri viranomaiset tuottavat ja käännättävät esitteitä ja lomakkeita palveluistaan ja niiden keskeisistä sisällöistä paikkakunnalla eniten käytetyille kielille.

Tavoitteena on se, että maahanmuuttajat oppivat mahdollisimman pian suomen kielen ja selviytyvät jokapäiväisestä asioinnista itsenäisesti. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettei maahanmuuttaja tarvitsisi viranomaisasiointinissa tulkkausta useankin vuoden maassa oleskelun jälkeen.

Viranomainen on velvollinen tarvittaessa järjestämään tulkkaus- ja käännöspalveluita kaikille maahanmuuttajille, siis myös heille, joiden kustannuksia ei korvata valtion varoista.

Aiemmasta poiketen vuoden 2023 lähtien hyvinvointialue tilaa sote-palveluissa tarvittavat tulkkauspalvelut ja veloittaa syntyneet kustannukset KEHA-keskukselta ohjeen mukaisesti. Kunnat tilaavat omissa kotoutumispalveluissa tarvittavat tulkkaukset ja veloittaa syntyneet kustannukset KEHA-keskukselta. Vuoden 2025 alusta lähtien on odotettavissa, että tulkkauskustannusten korvaukset tulevat osaksi laskennallisia korvauksia.

4. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus sekä kulttuurienvälisyyden edistäminen

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutuminen sekä kulttuurienvälisyyden edistäminen ovat onnistuneen kotoutumisen edellytyksiä. Kainuun kuntien kotouttamisohjelman toteuttamisessa mukana olevat organisaatiot ja tahot sitoutuvat huomioimaan tämän osana omaa toimintaansa. Myönteinen asenne, luottamus ja keskinäinen kunnioitus ihmisten välillä luovat kokemuksen yhteenkuuluvuudesta ja turvallisuudesta, syrjimättömästä kohtelusta sekä yhdenvertaisista mahdollisuuksista osallistua ja vaikuttaa. (Valtion kotouttamisohjelma 2016-2019).

Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvään lainsäädäntöön (tasa-arvolaki 609/1986 ja yhdenvertaisuuslaki 1325/2014) on tehty lakimuutoksia viime vuosina. Uudistunut lainsäädäntö takaa yhtäläisen syrjinnän suojan kaikille riippumatta siitä, onko henkilö tullut syrjityksi etnisen alkuperän, iän, kansallisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai jonkun muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Kunnilla on uuden tasa-arvolain sekä yhdenvertaisuuslain mukaan velvollisuus edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta työnantajan, viranomaisen sekä koulutuksen järjestäjän näkökulmista.

Paikallista asennekasvatustyötä Kainuussa tukee Kainuussa ja Pohjois-Pohjanmaalla toimiva alueiden yhteinen etnisten suhteiden neuvottelukunta (Pohjois-Suomen ETNO). Etnisten suhteiden neuvottelukunta on valtioneuvoston asettama asiantuntijaelin (nykyinen toimikausi 2020-2024). ETNO toimii oikeusministeriön yhteydessä ja sillä on seitsemän alueellista neuvottelukuntaa. Alueellisia neuvottelukuntia johdetaan ELY-keskuksista, jotka vastaavat alueellaan maahanmuuttajien kotouttamistyön suunnittelusta ja ohjauksesta. Pohjois-Suomen ETNON ja kuntien yhteistyötä tiivistetään ja ETNON toiminta tehdään näkyväksi koko Kainuun maakunnan alueella.

Neuvottelukunta kokoaa yhteen valtakunnallisen, alueellisen ja paikallisen tason maahanmuuttotyön asiantuntijoita viranomaisista järjestöihin. Yhdessä tekemällä ja keskustelemalla rakennetaan luottamusta ja lisätään avoimuutta. Samalla neuvottelukunta toimii asiantuntijaverkostona maahanmuuttoon, kotouttamiseen, yhdenvertaisuuteen ja eri väestöryhmien väliseen vuoropuheluun liittyvissä kysymyksissä.

Maahanmuuttoasioista tiedottaminen ja asennevaikuttaminen ovat yksi ETNOlle asetetuista päätehtävistä. Muita päätehtäviä ovat yhteistyön ja vuoropuhelun lisääminen eri toimijoiden ja väestöryhmien välillä, maahanmuuttajien ja järjestöjen osallisuuden lisääminen Suomessa sekä asiantuntijana toimiminen maahanmuuttopolitiikan kehittämisessä.

Rasismien suhteen kaikessa toiminnassa Kainuun alueella on nollatoleranssi.

5. Talous ja korvaukset

Kotoutumistyöstä aiheutuvista kustannuksista vastaa jokainen kunta omalta osaltaan.

Sosiaali- ja terveyspalveluista aiheutuneista kustannuksista vastaa Kainuun hyvinvointialue.

Pakolaisten vastaanotosta niille kunnille, jotka ovat solmineet sopimuksen pakolaisten vastaanotosta ELY-keskuksen kanssa, maksetaan laskennallisia korvauksia. Vuoden 2023 alusta lähtien nämä laskennalliset korvaukset jakautuvat hyvinvointialueen ja kunnan välillä seuraavasti:

Valtion varoista maksetaan laskennallista korvausta kotoutumisen edistämisestä annetun lain (1386/2010) 45 §:ssä tarkoitetun toiminnan järjestämisestä aiheutuvista kustannuksista: 1) Muulle kuin Ahvenanmaan maakuntaan kuuluvalla kunnalla, mukaan lukien Helsingin kaupunki, seitsemän vuotta täyttäneestä henkilöstä 1 955 euroa ja tätä nuoremmasta 6 503 euroa vuodessa; ja 2) Ahvenanmaan maakunnan kunnalle seitsemän vuotta täyttäneestä henkilöstä 2 300 euroa ja tätä nuoremmasta 6 845 euroa vuodessa. Valtion varoista maksetaan hyvinvointialueelle ja Helsingin kaupungille laskennallista korvausta kotoutumisen edistämisestä annetun lain (1386/2010) 45 a §:ssä tarkoitetun toiminnan järjestämisestä aiheutuvista kustannuksista seitsemän vuotta täyttäneestä henkilöstä 345 euroa ja tätä nuoremmasta 342 euroa vuodessa.

Tätä ohjelmaa valmisteltaessa eduskunnassa on käsiteltyssä HE 84/2022 vp, jossa esitetään, että vuoden 2023 alusta alkaen kunta ja hyvinvointialue voisivat kumpikin hakea pakolaisille tehtävistä tulkkaus- ja korvauksia kotoutumislain 48 §:n mukaisesti. Kumpikin hakisi itselleen syntyvistä kustannuksista korvauksia valtiolta. Hyvinvointialueelle syntyviä kustannuksia olisivat 2 §:n 2 ja 3 momentissa tarkoitetuille henkilöille järjestetystä tulkkitsemisestä aiheutuneet kustannukset, jotka liittyvät sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin.

Korvausten hakemisesta säädetään 54 §:ssä. Kehittämis- ja hallintokeskus maksaa korvauksen kunnalle ja jatkossa myös hyvinvointialueelle hakemuksen perusteella. Kustannusten korvaamista on haettava viimeistään kahden vuoden kuluttua sen kalenterivuoden päättymisestä, jonka aikana tapahtuneesta toiminnasta korvausta haetaan. Myös muut korvausprosessia koskevat kohdat, kuten velvollisuus toimittaa tositteet ja kehittämis- ja hallintokeskuksen tarkastusmahdollisuudet, koskisivat myös hyvinvointialueita.

Tulkkaus- ja korvausten jyvitystä osaksi laskennallisia korvauksia ei tapahdu vielä 2023. Sen sijaan sitä on esitetty hallituksen esityksellä HE 208/2022 vp, joka koskee kokonaisuudistusta ja joka on annettu eduskunnalle tänään. Kyseisen esityksen mukaisten lakiuudistusten on tarkoitus tulla voimaan 2025.

6. Viestintä, toteutus ja seuranta

Kainuussa maahanmuuttotyötä tehdään tiiviisti yhteistyössä Pohjois-Pohjanmaan toimijoiden kanssa. Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksilla on yhteinen maahanmuuttopäällikkö sekä yhteinen maahanmuuttoasiain toimikunta.

Kotouttamisohjelman käytännön toteutuksen kannalta viestintä eri toimijoiden välillä on keskeisessä asemassa. Viestiä tulee moniin suuntiin; myös alhaalta ylöspäin sekä organisaatioiden sisällä ja välillä. Viestinnän lisäämistä tarvitaan myös viranomaisten, kuntien ja poliittisten päättäjien ja viranhaltijoiden kesken. Viestinnän tarve lisääntyy yhä toimijoiden määrän kasvaessa, verkostojen kehittyessä ja kansainvälistyessä. Viestinnän tavoitteena on tiedonkulun lisääminen toimijoiden välillä sekä yhteistyön tiivistäminen. Erityistä huomiota viestinnässä kiinnitetään ns. nivelvaiheisiin, kuten koulutukseen siirtymiseen, työllistymiseen jne., jotta maahanmuuttajien kotoutumispolku on mahdollisimman sujuva. Kajaani on mukana Infopankki.fi-sivustolla, jossa on tärkeää perustietoa maahanmuuttajille yhteiskunnan toiminnasta ja mahdollisuuksista Suomessa sekä Kainuussa. Infopankkisivustoa on mahdollista laajentaa koskemaan koko Kainuuta ja Kainuun hyvinvointialuetta.

Kotouttamisohjelma huomioidaan kunnissa strategioita, toimintasuunnitelmaa ja talousarviota laadittaessa. Kotouttamisohjelmaa ja kuntien maahanmuuttotyötä seurataan toimintakertomuksissa. Maahanmuuttotyössä mukana olevat eri organisaatiot ja toimijat toteuttavat kotouttamisohjelmaa ja siihen asetettuja tavoitteita ja kehittämistoimenpiteitään omilla toimintaympäristöissään itsenäisesti sekä yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Jokainen taho on vastuussa omien kehittämistoimenpiteiden eteenpäin viemisestä ja toimintansa seuraamisesta.

Maakunnallisesti kotouttamisohjelman toteutumista seurataan vuosittain ELY-keskuksen koolle kutsumassa maahanmuuttotyön seurantaraaadissa. ELY-keskus kutsuu vuosittain koolle Kainuun alueen maahanmuuttotoimijat keskustelemaan kotouttamisohjelman toteuttamisesta ja toteutumisesta, alueen maahanmuuttotyön haasteista ja päättämään maahanmuuttoon liittyvistä toimenpiteistä konkreettisoiden ja aikatauluttaen. Tapaamisessa sovitaan myös toimijoiden välisestä yhteistyöstä ja sen kehittämisestä. Seurantaraaatiin kutsutaan kuntien edustajat, maahanmuuttotyön käytännön toteuttajat, järjestötoiminnan edustajat, kotoutumiskouluttajat, TE-toimiston ja työllisyyden kuntakokeilun sekä Kainuun hyvinvointialueen edustaja sekä poliisin, maistraatin ja Kelan edustajat. Seurantaraaadin kokous toimii seurannan yhteenvetäjänä.

Seurannan ja arvioinnin pääpaino on vaikuttavuuden mittaamisessa paikallisella tasolla. Vaikuttavuusarvioinnissa käytetään sekä määrällisiä että laadullisia tietoja. Organisaatiot toteuttavat määrällistä ja laadullista seurantaa itsenäisesti, oman organisaation toimintatapoihin sopivalla tavalla. Ohjelmakauden aikana kotouttamistyön kehittämisessä hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan rakennerahasto-ohjelmia. Ohjelmakauden lopulla teetetään laajempi arviointi ohjelman toteutumisesta sekä kerätään kehittämissuhteita seuraavaa ohjelmakautta varten.

7. Ohjelman laadintatyö

Vuosien 2023-2024 kotouttamisohjelman pohjana on aiemmille vuosille laadittu Kainuun kuntien yhteinen kotouttamisohjelma. Vuoden 2025 alusta voimaan tuleva lakiuudistus koskien lakia kotoutumisen edistämistä ohjaa ohjelman uudistamista jatkossa. Lisäksi kotouttamisohjelman laadintaa Kainuussa ovat ohjanneet valtion kotouttamisohjelma ja aikaisemmat Kainuun maahanmuuttotyön linjaukset.

Kainuun kuntien yhteisen kotouttamisohjelman 2023-2024 laadintaan ovat osallistuneet:

Kajaanin kaupunki

Jukka Piirainen, Kajaanin kv-palvelut
Helena Okkonen, Kajaanin kaupunki,
varhaiskasvatus
Jenni Kettunen, Kajaanin kaupunki,
perusopetus

Hyrnsalmen kunta

Heini Pirttiaho

Kuhmon kaupunki

Juhana Juntunen
Sonja Korva

Paltamon kunta

Helena Hynynen

Puolangan kunta

Henri Pätsi
Anna-Kaarina Uusitalo

Ristijärven kunta

Tiina-Liisa Portano

Sotkamon kunta

Mika Kilpeläinen
Päivi Huotari
Marjo Leinonen

Suomussalmen kunta

Tytti Matero

Kainuun TE-toimisto

Kati Kemppainen

Kainuun Kuntakokeilutoimisto

Milla Tikkanen

Ari Torvinen

Kainuun sote-kuntayhtymä/Kainuun

hyvinvointialue

Päivi Ahola-Anttonen

Anna-Liisa Kainulainen

Koulutusorganisaatiot

Helena Ahonen, Kainuun opisto

Anu Kuosmanen, Kainuun ammattiopisto

Maarit Merimaa-Piirainen, KAMK

Eeva-Maria Nivalainen, Kaukametsän opisto

Oulun poliisilaitos/Kajaanin ulkomaalaispoliisi

Jere Kettunen

Tuomas Heikkinen

Kainuun ELY-keskus

Riia Mantsinen

Lähdeluettelo

Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010). Laki on saatavissa Internetistä osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>

Rauta, Jenita. 2017. Poliisin tietoon tullut viharikollisuus Suomessa 2016. Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 12/2017. Luettavissa Internetissä osoitteessa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/134374/POLAMK_katsauksia_12_web.pdf

Tilastokeskus. Tilastot aiheittain. Saatavissa Internetistä osoitteesta <http://www.stat.fi/til/aiheet.html>.

Ulkomaalaislaki (301/2004). Luettavissa Internetistä osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040301>

Valtion kotouttamisohjelma, hallituksen painopisteet vuosille 2012–2015. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, konserni, 27/2012. Saatavissa Internetistä osoitteesta http://www.tem.fi/files/34181/TEMjul_27_2012_web.pdf.

Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016-2019. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu. Saatavissa Internetissä osoitteesta http://valtioneuvosto.fi/documents/1410877/2132296/Valtion_kotouttamisohjelma_vuosille_2016-2019.pdf/70415e54-52cd-4acb-bd76-d411f0dc5b94

Valtioneuvoston asetuskotoutumisen edistämiseen liittyvästä alkukartoituksesta <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110570>

Valtioneuvoston selonteko kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista. Työ- ja elinkeinoministeriö Helsinki 2021. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:62. Saatavissa Internetistä osoitteesta <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163237>

Liitteet

Liite 1. Maahanmuuttotyöhön liittyvää sanastoa

Alkuhaastattelu

Alkuhaastattelussa selvitetään seuraavat maahanmuuttajan yleiset kotoutumisen valmiudet:

- 1) luku- ja kirjoitustaito;
- 2) suomen ja ruotsin kielen taito;
- 3) opiskelutaidot ja -valmiudet;
- 4) aikaisempi koulutus ja työkokemus;
- 5) erityistaitoihin liittyvä osaaminen ja muut vahvuudet;
- 6) omat työllistymis- ja koulutustoiveet;
- 7) elämäntilanne ja siitä johtuvat palvelutarpeet.

Alkukartoitus

Alkukartoituksessa arvioidaan alustavasti maahanmuuttajan työllistymis-, opiskelu- ja muut kotoutumisvalmiudet sekä kielikoulutuksen ja muiden kotoutumista edistävien toimenpiteiden ja palvelujen tarpeet. Alkukartoituksessa selvitetään tätä tarkoitusta varten tarvittavassa laajuudessa maahanmuuttajan aikaisempi koulutus, työhistoria, kielitaito sekä tarvittaessa muut työllistymiseen ja kotoutumiseen vaikuttavat seikat.

Alkukartoituksesta ja sen järjestämisestä säädetään tarvittaessa tarkemmin valtioneuvoston asetuksella.

Ammatillinen tunnustaminen

Tutkintojen ammatillisella tunnustamisella tarkoitetaan ulkomaisen koulutuksen tuottaman ammatillisen kelpoisuuden ja pätevyyden tunnustamista haettaessa työtä tai opiskelupaikkaa. Tunnustaminen ei johda automaattisesti virallisen todistuksen tai tutkintotodistuksen antamiseen, vaan se toimii pohjana viralliselle tunnustamiselle. Opetushallitus päättää ulkomaisen tutkinnon tuottamasta virkakelpoisuudesta Suomessa. Opetushallitus toimii myös tutkintojen kansainvälisen vertailun tiedotuskeskuksena. Terveystieteiden ammattihenkilö, joka on suorittanut ammattipätevyyteen johtavan tutkinnon muualla kuin Suomessa, voi tietyin edellytyksin saada laillistuksen tai nimikesuojauksen Suomessa. Tämä edellyttää toimivaltaisen viranomaisen suorittamaa tutkinnon tunnustamista. Terveystieteiden ammattihenkilöiden kohdalla tämä toimivaltainen viranomainen on sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira. Opetushallitus neuvoo pyynnöstä korkeakouluja akateemisen tutkinnon tunnustamiseen liittyvissä kysymyksissä. Korkeakoulujen lisäksi opetushallitus palvelee muita koti- ja ulkomaisia viranomaisia, oppilaitoksia ja yksittäisiä kansalaisia.

Elinkeinonharjoittajan oleskelulupa

Elinkeinonharjoittajan oleskeluluvan tarvitsee ulkomaalainen, joka aikoo harjoittaa Suomessa itsenäistä elinkeinoa tai ammattia. Lupaa eivät tarvitse EU:n jäsenmaiden ja niihin rinnastettavien maiden kansalaiset.

Etnisten suhteiden neuvottelukunta

Etnisten suhteiden neuvottelukunta ETNO on valtioneuvoston asettama asiantuntijaelin, jonka tehtävänä on avustaa ministeriöitä etnisesti yhdenvertaisen ja monimuotoisen yhteiskunnan kehittämisessä. Valtakunnallisen ETNO:n rinnalla toimii seitsemän alueellista etnisten suhteiden neuvottelukuntaa. Pohjois- Suomen ETNO:n toimintaa koordinoi Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus.

EU-kansalainen ja häneen rinnastettava

Suomi on EU:n jäsenvaltio. EU-maiden kansalaisilla on vapaa liikkumis- ja työnteko-oikeus unionin alueella. Vapaan liikkumisen säännöksiä sovelletaan myös Islannin, Liechtensteinin, Norjan ja Sveitsin kansalaisiin. Islannin, Liechtensteinin ja Norjan oikeudet perustuvat ETA-sopimukseen. Sveitsin kanssa EU on erikseen tehnyt sopimuksen vapaasta liikkuvuudesta.

EURES

European Employment Services (EURES) on kaikki EU/ETA-maat sekä Sveitsin kattava työnvälitysverkosto. EURES palvelee sekä kaikkia työnhakijoita, jotka haluavat työskennellä ulkomailla että työnantajia, jotka haluavat hakea työntekijöitä toisista EURES-alueen maista. EURES:illa on oma verkkosivustonsa, jossa on työpaikka- ja hakijapankki sekä tietokannat eri maiden työ- ja elinoloista ja alueellisista työmarkkinoista. Työnhakijat voivat jättää työhakemuksensa ja ansioluettelonsa EURES-portaalin hakijapankkiin (CV Search), josta työnantajat voivat etsiä sopivia henkilöitä avoimiin työpaikkoihinsa ja ottaa heihin suoraan yhteyttä. EURES-hakijapankin käytössä olevat kielet ovat englanti, ranska ja saksa. Suoria yhteyksiä voi kuitenkin hoitaa millä kielellä tahansa. EURES-alueen maan kansalainen on toisessa sopimusmaassa tasa-arvoinen paikallisiin työnhakijoihin nähden.

Kansainvälinen suojelu

Turvapaikanhakija voi hakea kansainvälistä suojelua turvapaikkahakemuksella. Hakemus esitetään Suomen rajalla tai alueella, ja se käsitellään turvapaikkamenettelyssä.

Kiintiöpakolainen

Kiintiöpakolainen on henkilö, jolle UNHCR on myöntänyt pakolaisaseman ja jolle on myönnetty maahantulolupa budjetissa vahvistetun pakolaiskiintiön mukaisesti. Suomen eduskunta päättää vuosittain pakolaiskiintiön suuruuden. Vuosina 2001–2019 Suomeen otettavien kiintiöpakolaisten määrä on ollut 750 henkilöä vuodessa. Vuonna 2020 määrä oli 850, vuonna 2021 1050 sekä vuonna 2022 1500. Kiintiöpakolaisen pakolaisaseman vahvistaa YK:n pakolaisjärjestö, minkä jälkeen henkilö uudelleensijoitetaan Suomeen. Kiintiöpakolainen saa oleskeluluvan ja hänellä on Suomessa työnteko-oikeus.

Kotouttaminen

Kotouttamisella tarkoitetaan niitä toimenpiteitä, jotka tähtäävät maahanmuuttajan kotoutumiseen. Kotouttamisen tavoitteena on, että maahanmuuttajat voivat osallistua suomalaisen yhteiskunnan toimintaan kuten muutkin maassa asuvat. Suomen tai ruotsin kielen oppiminen on yksi kotoutumisen keskeinen tekijä. Työikäisten maahanmuuttajien kohdalla tavoitteena on, että he pääsevät työelämään ja heidän osaamisensa ja koulutuksensa saadaan suomalaisen yhteiskunnan käyttöön. TE-toimistot, työllisyyden kuntakokeilutoimistot ja kuntien maahanmuuttotyöntekijät auttavat Suomeen muuttavia alkuun. Kunnalla on alueellaan yleis- ja yhteensovittamisvastuu maahanmuuttajien kotouttamisen kehittämisestä, suunnittelusta ja seurannasta. Kunta järjestää kotoutumista edistäviä ja tukevia toimenpiteitä ja palveluja maahanmuuttajille. Työ- ja elinkeinoministeriö vastaa maahanmuuttajien kotouttamisesta ja ELY-keskukset huolehtivat suunnittelusta yhteistyössä kuntien, TE-toimistojen ja työllisyyden kuntakokeilutoimistojen kanssa.

Kotouttamisohjelma

Kotouttamisohjelma on kunnassa tai kuntien yhteistyönä tehty asiakirja, joka sisältää kyseisen kunnan osalta kotouttamiseen liittyvät tavoitteet, toimenpiteet sekä resurssit. Kunta laatii kotouttamisohjelman yhteistyössä alueen muiden maahanmuuttotoimijoiden kanssa.

Kotoutuminen

Kotoutuminen tarkoittaa maahan muuttaneen henkilön sopeutumista suomalaiseen yhteiskuntaan ja työelämään siten, että henkilö säilyttää oman kielensä ja kulttuurinsa. Maahanmuuttajan koulutustaso, eri kulttuurien tuntemus ja valtaväestön asenteet vaikuttavat merkittävästi kotoutumisen edistymiseen.

Kotoutumiskoulutus

Kotoutumiskoulutuksena oppivelvollisuusiän ylittäneelle maahanmuuttajalle järjestetään suomen tai ruotsin kielen opetusta ja tarvittaessa luku- ja kirjoitustaidon opetusta sekä muuta opetusta, joka edistää työelämään ja jatkokoulutukseen pääsyä sekä yhteiskunnallisia, kulttuurisia ja elämänhallintaan liittyviä valmiuksia. Kotoutumiskoulutukseen voi sisältyä myös aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamista ja tutkinnon tunnustamista sekä ammatillista suunnittelua ja uraohjausta.

Kotoutumiskoulutus toteutetaan pääsääntöisesti työvoimapolitiittisena aikuiskoulutuksena siten kuin julkisesta työvoimapalvelusta annetussa laissa säädetään. Kotoutumiskoulutusta voidaan järjestää myös omaehtoisena opiskeluna. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus vastaa työvoimapolitiittisena aikuiskoulutuksena toteutettavan kotoutumiskoulutuksen järjestämisestä toimialueellaan. Työ- ja elinkeinotoimisto ohjaa maahanmuuttajan työvoimapolitiittisena aikuiskoulutuksena toteutettavaan kotoutumiskoulutukseen tai hakeutumaan omaehtoiseen opiskeluun. Kunta voi sekä järjestää kotoutumiskoulutusta että ohjata maahanmuuttajan hakeutumaan joko järjestämäänsä kotoutumiskoulutukseen tai muun toimijan järjestämään omaehtoiseen opiskeluun.

Kotoutumissuunnitelma

Kotoutumissuunnitelma on maahanmuuttajan yksilöllinen suunnitelma niistä toimenpiteistä ja palveluista, joiden tarkoituksena on tukea maahanmuuttajan mahdollisuuksia hankkia riittävä suomen tai ruotsin kielen taito sekä muita yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja sekä edistää hänen mahdollisuuksiaan osallistua yhdenvertaisena jäsenenä yhteiskunnan toimintaan.

Suomen tai ruotsin kielen opiskelun lisäksi kotoutumissuunnitelmassa voidaan sopia maahanmuuttajan oman äidinkielen opetuksesta, yhteiskuntaan perehdyttävästä opetuksesta, luku- ja kirjoitustaidon sekä perusopetusta täydentävästä opetuksesta, kotoutumiskoulutuksesta ja muista kotoutumista yksilöllisesti edistävästä toimenpiteistä.

Kunta ja työ- ja elinkeinotoimisto laativat kotoutumissuunnitelman yhdessä maahanmuuttajan kanssa. Perustellusta syystä kunta ja maahanmuuttaja tai työ- ja elinkeinotoimisto ja maahanmuuttaja voivat kuitenkin laatia kotoutumissuunnitelman keskenään.

Maahanmuuttajalla on oikeus kotoutumissuunnitelmaan, jos hän on työtön ja rekisteröity työnhakijaksi työ- ja elinkeinotoimistoon julkisesta työvoimapalvelusta annetussa laissa säädetyllä tavalla tai jos hän saa muuten kuin tilapäisesti toimeentulotuesta annetun lain mukaista toimeentulotukea. Kotoutumissuunnitelma voidaan laatia myös muulle maahanmuuttajalle, jos hänen arvioidaan alkukartoituksen perusteella tarvitsevan suunnitelmaa kotoutumisen edistämiseksi.

Maahanmuuttaja

Maahanmuuttaja on ulkomailta Suomeen muuttanut henkilö, joka on jonkin toisen maan kansalainen tai kokonaan kansalaisuutta vailla oleva henkilö. Yleiskäsite koskee kaikkia eri perustein muuttavia henkilöitä.

Oleskelulupa

Oleskelulupa on lupa saapua toistuvasti maahan ja oleskella maassa. Lupa on joko määräaikainen tai pysyvä. Oleskelulupa myönnetään ulkomaalaiselle muuta kuin matkailua tai siihen verrattavaa lyhytaikaista oleskelua varten. EU/ETA-maan ja Sveitsin kansalaiset saavat työskennellä Suomessa ilman työntekijän oleskelulupaa eli työlupaa. Muiden maiden kansalaiset tarvitsevat luvan. Oleskelulupa haetaan Suomen edustustosta, TE-toimistosta tai poliisilaitokselta. Luvan voi hakea

työtekijä tai työnantaja. Oleskelutapatyyppi merkitään lupaan kirjaintunnuksella. Oleskelulupa voi olla joko määräaikainen tai pysyvä (P). Määräaikainen lupa myönnetään tilapäisenä (B) tai jatkuvana lupana (A). Työnantaja voi kysyä neuvoa paikallispoliisilta lupa-asioissa. Jokaisen oleskelulupaa hakevan on täytettävä oma hakemuslomake ja jokaiselle lapselle on tehtävä oma oleskelulupahakemus. Oleskeluluvan hakeminen on maksullista, joten myös vanhempansa passiin tai matkustusasiakirjaan merkittyjen lasten hakemuksista peritään maksu. Hakemuslomakkeen ja luettelon tarvittavista liitteistä saa edustustosta tai sen voi tulostaa Maahanmuuttoviraston internetsivuilta.

Pysyvä oleskelulupa

Pysyvä oleskelulupa myönnetään henkilölle, joka on oleskellut Suomessa yhtäjaksoisesti jatkuvalla oleskeluluvalla neljä vuotta. Oleskelun syy tai muut erityiset syyt voivat aiheuttaa poikkeuksia. Lupa myönnetään toistaiseksi eikä sitä tarvitse uusida. Pysyvään oleskelulupaan merkitään kirjaintunnus P.

Määräaikainen oleskelulupa

Määräaikainen oleskelulupa voidaan myöntää joko jatkuvaisluonteista tai tilapäisluonteista oleskelua varten:

Jatkuva oleskelulupa

Lupa myönnetään ulkomaalaiselle, joka on tullut Suomeen pysyvässä maahanmuuttotarkoituksessa. Lupa on uusittava määräajan päätyttyä.

Jatkuvaan oleskelulupaan merkitään kirjaintunnus A.

Tilapäinen oleskelulupa

Lupa myönnetään ulkomaalaiselle, jonka tarkoituksena ei ole jäädä Suomeen pysyvästi. Lupa on uusittava määräajan päätyttyä.

Tilapäiseen oleskelulupaan merkitään kirjaintunnus B.

Opiskelijastatus

Opiskelijastatuksen saa ulkomailta Suomeen opiskelemaan tuleva henkilö tietyin edellytyksin.

Opiskelija voi olla vaihto-opiskelijana vaihto-ohjelmien tai -sopimusten kautta. Opiskelija voi olla myös vieraileva opiskelija joko itsenäisesti tai vaihto-ohjelmien kautta. Opiskelijastatuksen saaneella on oppilaitoksen myöntämä voimassa oleva opiskelijakortti, jolla hän voi osoittaa opiskelijaoikeutensa myös muihin oppilaitoksiin, esimerkiksi täydentävää koulutusta hakiessaan. Opiskelijastatus antaa myös oikeuksia erilaisiin alennuksiin esimerkiksi matkalippujen hinnoissa ja opiskeluvälineiden tai atk-ohjelmalisenssien hankinnassa. Opiskelija voi tehdä työtä rajoitetusti.

Osaamisen tunnustaminen

Opintoja suorittavalla henkilöllä on oikeus saada osaamisen tunnustamista muualla suoritetuista opinnoista, jotka ovat tavoitteiltaan ja keskeisiltä sisällöiltään opetussuunnitelman mukaisia. Päätös muualla suoritettavien opintojen tunnustamisesta tulee tehdä ennen mainittujen opintojen aloittamista. Esimerkiksi lukiossa suoritettua matematiikan tai kielten opintoja ovat tyypillisiä muualla suoritettuja opintoja, joihin voi hakea osaamisen tunnustamista. Myös oppilaskuntatoiminnasta tai muusta järjestö- ja harrastustoiminnasta on mahdollista saada opintoviikkoja tai -pisteitä.

Pakolainen

Pakolaisaseman saa ulkomaalainen, joka on saanut turvapaikan Suomessa. Pakolaisaseman saa myös pakolaisuuden perusteella oleskeluluvan saanut ulkomaalainen, joka on otettu pakolaiskiintiössä Suomeen, tai edellä mainitun perheenjäsenen, joka on saanut perhesiteen perusteella oleskeluluvan ja joka on katsottava pakolaiseksi. Jos turvapaikan saamisen edellytykset eivät täyty, voidaan hakijalle kuitenkin myöntää oleskelulupa toissijaisen suojelun tai humanitaarisen suojelun perusteella. Jatkuva oleskelulupa myönnetään ulkomaalaiselle, joka saa turvapaikan tai oleskeluluvan kiintiöpakolaisena, toissijaisen suojelun tai humanitaarisen suojelun perusteella.

Pakolaiskiintiö

Suomeen otetaan pakolaiskiintiössä YK:n pakolaisjärjestön UNHCR:n (YK:n pakolaisasiain päävaltuutettu) pakolaisiksi katsomia henkilöitä tai muita kansainvälisen suojelun tarpeessa olevia ulkomaalaisia uudelleen sijoitusta varten. Vuodesta 2001 lähtien Suomen pakolaiskiintiö on ollut 750 henkilöä. Vuonna 2020 määrä oli 850, vuonna 2021 1050 sekä vuonna 2022 1500.

Pakolaisstatus

Pakolaisstatus on pakolaisasema ja se myönnetään Suomessa YK:n pakolaisjärjestön UNHCR:n kautta tuleville kiintiöpakolaisille. Pakolaisstatuksen myöntää UNHCR. Myös turvapaikanhakija saa myönteisen turvapaikkapäätöksen myötä pakolaisstatuksen.

Paluumuuttaja

Paluumuuttaja on Suomen ulkopuolella asuva Suomen kansalainen tai syntyperältään suomalainen (ulkosuomalainen), joka palaa Suomeen. Suomessa käsitettä sovelletaan entisiin ja nykyisiin Suomen kansalaisiin sekä joihinkin entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin oleviin henkilöihin, joilla on suomalainen syntyperä. Viimeksi mainitut ovat kansallisuudeltaan mutta eivät kansalaisuudeltaan suomalaisia.

Perheen yhdistäminen

Suomessa asuva henkilö voi saada perheenjäsenensä Suomeen perheenyhdistämissäännösten perusteella.

Rekisteröinti

EU/ETA-maiden ja Sveitsin kansalaisen on rekisteröidyttävä paikallisella poliisilaitoksella, mikäli oleskelu Suomessa kestää yli kolme kuukautta. Pohjoismaiden kansalaisten rekisteröinti hoidetaan maistraatissa, ja se on tarpeen, jos oleskelu kestää yli kuusi kuukautta. Rekisteröinti tarkoittaa, että Suomessa työskentelevät EU/ETA-maiden sekä Sveitsin kansalaiset merkitään ulkomaalaisrekisteriin. EU:n ulkopuolisten maiden kansalaisten ei tarvitse rekisteröityä paikallispoliisilla, sillä heidät on rekisteröity jo ennen maahantuloa työ- ja oleskelulupien perusteella. Jatkoluvat haetaan poliisilaitokselta. Pysyvästi maahan muuttava työntekijä rekisteröidään vakinaisesti Suomessa asuvaksi, ja hänelle merkitään kotikunta, jos oleskelu kestää vähintään vuoden.

Saatavuusharkinta

Saatavuusharkinnalla pyritään varmistamaan, että työnantaja on ensin yrittänyt saada työvoimaa Suomesta, ennen kuin palkkaa sitä EU- ja ETA-maiden ja Sveitsin ulkopuolelta. Työvoiman saatavuusharkinta on kokonaisharkintaa, joka sisältää ennakkovalvonnan ja työvoiman saatavuuden arvioinnin. Voimassa olevan lain mukaan työ- ja elinkeinotoimiston tulee osapäätöstä tehdessään selvittää, ettei työntekijän oleskeluluvan myöntäminen estä kyseiseen työhön sopivan, työmarkkinoilla käytävissä olevan henkilön työllistymistä. Saatavuusharkinta vaihtelee toimialoittain. Myönteinen osapäätös tarvitaan, jotta työntekijän oleskelu lupa voidaan myöntää. Ennakkovalvontaa suoritetaan selvittämällä muun muassa työsuhteen ehdot ja työnantajan suoriutumisen työnantajavelvollisuuksista.

Siirtolainen

Siirtolainen on pysyvästi toiseen maahan asumaan ja työskentelemään muuttanut henkilö.

Siirtotyöntekijä

Siirtotyöntekijä on henkilö, joka hakeutuu toiseen maahan töihin mutta ei asetu maahan pysyvästi asumaan.

Tilapäinen suojelu

Tilapäistä suojelua voidaan antaa kansainvälisen suojelun tarpeessa olevalle ulkomaalaiselle, jonka turvallinen paluu kotimaahansa tai pysyvään asuinmaahansa ei ole mahdollinen esimerkiksi aseellisen selkkauksen, ihmisten joukkopaon, ympäristökatastrofin tai muun väkivaltatilanteen vuoksi. Tilapäisen suojelun antaminen edellyttää, että suojelun tarve voidaan arvioida lyhytaikaiseksi. Tilapäisen suojelun kesto on yhteensä enintään kolme vuotta. Valtioneuvosto päättää yleisistunnossa väestöryhmästä, johon tilapäistä suojelua voidaan soveltaa, sekä ajanjaksosta, jolloin oleskelulupia tilapäisen suojelun perusteella voidaan myöntää. Ukrainan sodan myötä tilapäisen suojelun direktiivi on aktivoitu.

Toimeentulo vaatimus

Toimeentulo vaatimus tarkoittaa sitä, että oleskeluluvan hakijalla on oltava riittävä toimeentulo asumiseen Suomessa. EU-lainsäädännössä turvattu toimeentulo on keskeinen elementti maahantuloon liittyvässä sääntelyssä. Toimeentulo vaatimuksesta voidaan poiketa, jos laissa on toisin säädetty. Oleskelulupaa ei yleensä myönnetä tai lupa voidaan peruuttaa, mikäli toimeentulo vaatimus ei täyty. Toimeentulo vaatimus on vahvimmissaan ensimmäistä oleskeluluvan myöntämistä harkittaessa. Jatkolupien kohdalla esimerkiksi tilapäinen turvautuminen toimeentulotukeen tai muuhun vastaavaan toimeentuloa turvaavaan etuuteen ei ole luvan myöntämisen esteenä.

Toissijainen suojelu

Toissijainen suojelu on oleskeluluvan peruste, ja se myönnetään, ellei henkilöä voida palauttaa kotimaahansa ilmeisen hengenvaaran takia. Syitä voivat olla esimerkiksi vaara tulla surmatuksi tai epäinhimillisesti kohdelluksi sekä kotimaassa oleva vaara aiheuttava aseellinen selkkkaus.

Turvapaikanhakija

Turvapaikanhakija on henkilö, joka pyytää suojaa ja oleskeluoikeutta vieraasta maasta. Turvapaikkahakemus on jätettävä maahan tullessa tai mahdollisimman pian maahan tulon jälkeen. Päätös turvapaikkahakemuksesta tehdään Maahanmuuttoviraston järjestämien turvapaikkapuhuttelujen perusteella. Kun kolme kuukautta on kulunut turvapaikkahakemuksen jättämisestä, turvapaikanhakija saa työskennellä Suomessa ilman oleskelulupaa, jos hänellä on voimassa oleva rajanylitykseen oikeuttava matkustusasiakirja. Jos turvapaikan hakijalla ei ole kyseistä asiakirjaa, hän saa työskennellä Suomessa ilman oleskelulupaa, kun hän on ollut maassa kuusi kuukautta.

Turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskus

Turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskukset ovat majoituksen ja perustoimeentulon palveluja tarjoavia laitoksia, joissa asuminen on turvapaikanhakijalle maksutonta, mikäli hänellä ei ole tuloja tai omia varoja. Vastaanotto toimintaa koordinoi Suomessa sisäasiainministeriön alainen maahanmuuttovirasto.

Tutkintojen tunnistaminen

Tutkintojen tunnistaminen on tapa selvittää henkilön osaaminen. Maahanmuuttajan tullessa Suomeen hänen osaamisensa voidaan tunnistaa opintotodistuksia vertaamalla ja hänen taitojaan testaamalla. Näyttötyö on eräs tunnistamismenetelmä. Kun näyttö on onnistuneesti suoritettu, voidaan hakea opetushallitukselta tutkintojen tunnustamista.

Tutkintojen tunnustaminen tarkoittaa päätöstä siitä, millaisen kelpoisuuden ulkomainen tutkinto antaa Suomessa joko työmarkkinoilla tai jatko-opintoihin haettaessa. Tunnustamisen tekee opetushallitus.

Työvoiman vapaan liikkuvuuden periaate EU- ja ETA-alueilla

EU-maiden kansalaiset saavat hakea töitä toisista EU-maista, myös Suomesta. EU-kansalaiset saavat työskennellä toisissa EU-maissa, myös Suomessa, ilman työntekijän oleskelulupaa eli työlupaa. EU-kansalaisten lisäksi oikeus koskee myös muiden ETA-maiden sekä Sveitsin kansalaisia.

Ulkomailta rekrytointi

Työnantajien on mahdollista rekrytoida työvoimaa myös Suomen rajojen ulkopuolelta joko EU/ETA-maista ja Sveitsistä tai näiden ulkopuolelta. Rekrytointiin liittyvissä asioissa työnantajaa auttavat eri viranomaistahot, erityisesti EURES-palvelut työ- ja elinkeinotoimistoissa. Lisäksi monet yksityiset työnvälitysyrietykset tarjoavat rekrytointipalveluja maksua vastaan.

Ulkomainen vuokratyöntekijä

Työvoiman vuokrauksessa sovelletaan tilaajavastuulakia riippumatta siitä, hankitaanko vuokratyövoimaa kotimaasta vai ulkomailta. Ulkomaiselta vuokratyöyritykseltä on hankittava vastaavat selvitykset kuin kotimaiseltakin vuokratyöyritykseltä. Suomeen lähetettyihin vuokratyöntekijöihin sovelletaan lähetetyistä työntekijöistä annetun lain vähimmäistyöehtoja. Suomalainen tilaaja on velvollinen huolehtimaan sopimuksessaan siitä, että ulkomainen työvoiman vuokrausyritys asettaa tarvittaessa edustajan. Työ- ja elinkeinotoimiston internetsivuilla on tietoa ulkomaisen työntekijän luvista ja rekisteröinnistä sekä verotuksesta myös englanniksi, viroksi ja venäjäksi. ETA-alueen ulkopuolisten maiden kansalaiset tarvitsevat Suomessa työskentelyä varten työntekijän oleskeluluvan. Ulkomaalaislaissa on määritelty tarkemmin ne tehtävät, alat ja asemat, joihin liittyy oikeus tehdä työtä ilman työntekijän oleskelulupaa.

Viisumi

Viisumi on maahantulolupa, jonka tarvitsevat ulkomaalaiset, jotka tulevat Suomeen matkailua tai siihen verrattavaa lyhytaikaista oleskelua varten (enintään kolme kuukautta). Viisumilajeja ovat kauttakulkuviisumi, kertaviisumi, lentokentän kauttakulkuviisumi, paluuviisumi ja toistuvaisviisumi. Viisumin myöntää toimivaltainen Schengen-jäsenmaiden diplomaatti- tai konsuliedustusto. Viisumi haetaan kohdemaan (Suomi) diplomaatti- tai konsuliedustustosta ulkomailla. Lisä tietoja viisumin hakemisesta, voimassaoloajoista, maksuista ja siitä, minkä maiden kansalaiset ovat viisumivapaita, saa sisäasiainministeriön internetsivuilta.

Sanaston lähteenä on käytetty: Kainuun maahanmuuttotyön linjaukset 2012–2015, Työperäisen maahanmuuton sanasto/ Etelä- Savon ELY-keskus 2010 , laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) ja Maahanmuuttoviraston Internet-sivut (<https://migri.fi/>).

Liite 2:

Työohje kuntien ja hyvinvointialueen väliseen työnjakoon lisätään ohjelman liitteeksi myöhemmin

